

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Zpětnost v trestním právu
Barbora Světlíková

Plzeň 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Magisterský studijní program Právo a právní věda, obor Právo
Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Zpětnost v trestním právu
Barbora Světlíková

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Eduard Wipplinger

Katedra trestního práva

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma: Zpětnost v trestním právu zpracovala samostatně a veškeré prameny a zdroje informací, které jsem k sepsání této práce použila, byly řádně citovány a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury“.

Barbora Světlíková

OBSAH:

1. ÚVOD.....	6
2. OBECNĚ O RECIDIVĚ.....	7
2.1. POJEM A POJETÍ RECIDIVY.....	7
2.2. DRUHY RECIDIVY.....	8
2.2.1. <i>Obecná a speciální recidiva</i>	8
2.2.2. <i>Stejnorodá a nestejnorodá recidiva</i>	8
2.2.3. <i>Dočasná a trvalá recidiva</i>	9
2.3. KRIMINÁLNÍ KARIÉRA.....	9
3. PRÁVNÍ POJETÍ RECIDIVY.....	13
3.1. FORMÁLNOST TRESTNÍHO ZÁKONÍKU A RECIDIVA.....	13
3.2. RECIDIVA A UKLÁDÁNÍ TRESTU.....	15
3.2.1. <i>Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody</i>	17
3.2.2. <i>Výkon trestu odnětí svobody</i>	20
3.3. RECIDIVA Z HLEDISKA VINY.....	20
3.4. PREVENCE RECIDIVY V PRÁVNÍM POJETÍ.....	22
4. ZAHRANIČNÍ SROVNÁNÍ ÚPRAVY RECIDIVY.....	23
4.1. ZAHRANIČNÍ SROVNÁNÍ.....	23
4.1.1. <i>Právní úprava v rámci práva EU</i>	23
4.1.2. <i>Právní úprava na Slovensku</i>	25
5. RECIDIVA Z HLEDISKA VĚDNÍCH OBORŮ BLÍZKÝCH TRESTNÍMU PRÁVU: KRIMINOLOGIE.....	29
5.1. PŘÍČINY RECIDIVY.....	30
5.1.1. <i>Vývoj názorů na příčiny kriminality</i>	31
5.1.2. <i>Některé kriminologické teorie a výzkumy</i>	32
5.1.2.1. <i>Kriminologické teorie</i>	32
5.1.2.2. <i>Kriminologické výzkumy</i>	34
5.2. PREVENCE RECIDIVY V KRIMINOLOGICKÉM POJETÍ.....	35

5.2.1. <i>Prevence recidivy z hlediska okruhu adresátů</i>	36
5.2.2. <i>Prevence recidivy z hlediska obsahu, příležitosti a oběti</i>	36
6. RECIDIVA Z HLEDISKA VĚDNÍCH OBORŮ BLÍZKÝCH TRESTNÍMU PRÁVU: PENOLOGIE	38
6.1. TREST JAKO VÝCHOVNÝ PROSTŘEDEK K NÁPRAVĚ PACHATELE.....	39
6.2. ÚČEL A FUNKCE TRESTU.....	40
6.2.1. <i>Účel trestu</i>	40
6.2.2. <i>Funkce trestu</i>	41
6.3. PŮSOBNÍ TRESTU NA PACHATELE A JEHO VÝBĚR.....	43
6.4. RESOCIALIZACE PACHATELE.....	46
6.5. POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE JAKO PREVENCE RECIDIVY.....	47
6.5.1. <i>Probační a mediační služba České republiky</i>	49
6.5.1.1. <i>Probace</i>	49
6.5.1.2. <i>Mediace</i>	50
6.5.1.3. <i>Parole</i>	50
6.5.2. <i>Sdružení pro probaci a mediaci v justici</i>	50
6.5.2.1. <i>Probační projekty v České republice</i>	51
7. ZÁVĚR A ÚVAHA DE LEGE FERENDA	54
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	57
RESUMÉ	62

1. Úvod

Problematika zpětnosti v trestním právu představuje složitý společenský problém, jenž ovlivňuje životy nás všech. Recidivní pachatel, stejně jako výzkum příčin opakující se trestné činnosti, je předmětem zkoumání mnoha vědních oborů. Pohnutky a motivace, stejně jako vrozené a získané vlastnosti, vliv sociálního prostředí nebo genetická výbava, jsou předmětem mnoha studií a výzkumů již více než 150 let. Odborníci z oboru kriminologie, penologie, sociologie či psychologie, ale také genetiky nebo psychiatrie se snaží přijít na to, co pachatele trestné činnosti „žene vpřed“.

Co je tím faktorem, který způsobuje recidivní chování, proč někteří lidé trestnou činnost páchají a jiní ne, souhrnem jakých předpokladů se z normálního jedince stane recidivní pachatel, a jaké má společnost možnosti a prostředky k boji s tímto fenoménem? Právě na tyto otázky se budu snažit odpovědět ve své diplomové práci. Uchopit problematiku recidivy z pohledu trestního práva a jemu příbuzných vědních oborů, jako je především kriminologie a penologie, a v jednotlivých kapitolách uceleným způsobem zachytit složitost tohoto problému.

Cílem práce bude představit a vymezit recidivu v pojetí trestního práva, objasnit význam recidivy pro pachatele trestné činnosti, ať už z hlediska ukládání trestu nebo výkonu odnětí svobody. Dále se pokusím nastínit vývoj trestního práva v rámci jednotného evropského prostoru. Z důvodu některých odlišností, ale i mnohého společného, srovnám platnou českou úpravu trestního práva s naším východním sousedem, Slovenskem.

Věnovat se budu již zmíněné kriminologii a penologii, stejně jako příčinám a prevenci recidivního chování pachatelů trestných činů. Z kriminologie se zaměřím především na teorie vývoje recidivní osobnosti a původ recidivního chování. Prostřednictvím již proběhlých výzkumů naznačím, v čem podle odborníků tkví kořeny recidivy a jaké kriminogenní faktory předchází kriminální kariéře v budoucnu. Své nepochybné místo bude mít i prevence, tedy předcházení páchání trestné činnosti a s tím spojené recidivy. V souvislosti s penologií představím koncepcie trestání, a stejně tak funkci a účel trestu. Popíši možnosti výběru trestu, dále výkonu trestu odnětí svobody a jeho možné alternativní odchylky. Závěr kapitoly bych věnovala snaze o resocializaci jedince a možnostem postpenitenciárního zacházení s pachatelem trestné činnosti. Po i během výkonu trestu.

V samostatné kapitole úplně na závěr shrnu výsledky a přínos této práce, a úvahou de lege ferenda se pokusím nastínit nedostatky týkající se recidivy jak po právní stránce, tak po stránce preventivní.

2. Obecně o recidivě

2.1. Pojem a pojetí recidivy

Recidiva je jednou z forem mnohosti trestných činů. Touto pluralitou rozumíme takové jednání pachatele, které spočívá ve spáchání dvou anebo více trestných činů. Dle platného práva se jedná buď o souběh, či recidivu a to jak pravou, tak nepravou. Kritériem kterým se budeme při rozlišování jednotlivých forem řídit, je existence pravomocného odsuzujícího soudního rozhodnutí, rozsudku.

Za první z nich můžeme označit souběh trestných činů, kdy pachatel spáchá dva nebo více trestných činů dříve, než byl pro kterýkoliv z nich soudem v I. stupni odsouzen. Ovšem pokud je mezi dvěma či více spáchanými trestnými činy vynesena odsuzující rozsudek, jedná se o recidivu. V případě, že takový rozsudek dosud nenabyl právní moci, mluvíme o recidivě nepravé (nebo také zdánlivé). O recidivě v pravém slova smyslu hovoříme v případě, že mezi dvěma či více spáchanými trestnými činy existuje pravomocný odsuzující rozsudek. A právě tohoto druhu recidivy, tedy pravé, se týká má diplomová práce.

Většině lidí se při vyslovení slova recidiva vybaví lékařský termín, stav kdy se jedná o opakované propuknutí již minimálně jednou prodělané choroby. Ve slovníku pod pojmem recidiva nalezneme termíny jako *návrat* či *opakování něčeho (zpravidla nedobrého), co již minulo*¹. Nás ale zajímá recidiva v souvislosti s páčáním trestné činnosti, již lze označit těž zpětností.² Pro naše účely ji přesně vymezuje Kratochvíl: *“Zpětnost trestných činů skutečná, jakožto kvalifikovaná forma pluralitní trestné činnosti, se definuje jediným pachatelem, dvěma či více jeho trestnými činy spáchanými tak, že mezi kterýmkoliv z předcházejících a následujících trestných činů musí být pravomocný odsuzující rozsudek za kterýkoliv trestný čin předcházející, nebo pravomocný trestní příkaz na něj”*.³ Nicméně nejen takto úzce lze tuto problematiku chápat. V širším pojetí s termínem recidiva pracuje i kriminologie a penologie, kdy v prvním případě bude za recidivistu považován každý, kdo více než jednou spáchal trestný čin (bez ohledu na případné odsouzení) a v případě druhém ten, kdo si již minimálně jednou v minulosti odpykával trest odnětí svobody a k tomuto znovu nastupuje.

Kromě takto chápané recidivy na ni můžeme nahlížet i z pohledu psychologie, sociologie a dalších forenzních disciplín, kdy do tohoto pojetí zahrnujeme takové patologické jevy, jejichž

---

¹ FILIPEC, J. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha: Academia, 2000. s. 349

² HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009.

³ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 348.

výskyt sice nemusí být trestním právem regulován, přesto však s trestnou činností úzce souvisí (drogová závislost, alkoholismus, prostituce, domácí násilí).⁴

2.2. Druhy recidivy

Jednotlivé druhy recidivy a jejich rozdělení jsou pro nás podstatné především pro individualizaci trestu a jeho posouzení z hlediska závažnosti spáchaného trestného činu. Zákonodárce a později i soudce bere v úvahu, zda mají být za recidivu považovány všechny předchozí trestné činy nebo jen ty závažnější, případně trestné činy stejné povahy či druhu. Zda lze přihlížet pouze k pravomocnému odsouzení za spáchaný trestný čin anebo až ke skutečnému výkonu uloženého trestu. Zda postačí jeden předcházející trest odnětí svobody nebo by jich mělo předcházet vícero. Jak posuzovat a přihlížet k otázkám délky výkonu trestu, délce doby jež uplynula od předchozího odsouzení či výkonu trestu do opětovného spáchání trestného činu.

Kromě recidivy jako takové (obecné) můžeme rozlišit její dílčí druhy. Tyto se navzájem odlišují zejména typem trestných činů, jež jsou posuzovány, stupněm jejich podobnosti a dále pak periody, která uplynula od předcházejícího odsouzení, případně výkonu trestu, do spáchání trestného činu nového.

Odlišování dílčích druhů recidivy odráží různorodost chování recidivních pachatelů a pestrost případů ve kterých dochází k recidivující trestné činnosti. Často je spojeno s odlišnými právními následky, jež jsou tím intenzivnější, čím je skutek dle názoru normotvůrce závažnější.

2.2.1. Obecná a speciální recidiva (systematické hledisko)

Za obecnou recidivu považujeme opakování trestné činnosti jako takové. V obecné části trestního zákoníku („TZ“) se na zpětnost vztahuje ustanovení § 42 písm. p) jako obecně přitěžující okolnost, dále ustanovení § 56 TZ jakožto okolnost podmiňující zařazení pachatele k výkonu trestu do konkrétního režimu věznice a nakonec ustanovení § 59 TZ jako okolnost podmiňující mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody. Jedná se o opakování všech trestných činů (nebo lépe jakéhokoliv) bez rozdílu. Naopak recidiva speciální (zvláštní) znamená, že se pachatel zaměřuje jen na některé druhy trestných činů. Kdy tato je postihnuta ve zvláštní části trestního zákoníku zpravidla znaky kvalifikovaných skutkových podstat.

2.2.2. Stejnorodá a nestejnorodá recidiva (z hlediska povahy)

V případě stejnorodé recidivy půjde o opětovné spáchání trestného činu stejného druhu, jako byl ten, pro který byl pachatel již dříve odsouzen, tzv. monotropní recidiva (zloděj aut) anebo podobného trestného činu, pro který byl pachatel již dříve odsouzen, tzv. homotropní

---

⁴ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 1.

recidiva (násilné trestné činy). Nestejnorodou recidivou pak máme na mysli případy, kdy pachatel opakovaně páchá trestné činy ze dvou skupin trestné činnosti, tzv. amfitropní nebo též ditropní recidiva (násilné a majetkové trestné činy). Případně pachatel opakovaně páchá trestné činy z více než dvou kategorií trestných činů, tzv. polytropní recidiva.⁵

2.2.3. Dočasná a trvalá recidiva (časové hledisko)

Zohledníme-li délku intervalu mezi jednotlivými odsouzeními recidivujícího pachatele za trestné činy – intenzita recidivy – můžeme mluvit o trvalé nebo dočasné recidivě.⁶ O dočasnou recidivu půjde v případě, kdy k agravaci trestu (záměrné zvýšení trestu) dojde pouze za předpokladu, že mezi posledním odsouzením a novým spácháním trestného činu uplyne určitá doba (v našem trestním zákoníku je tato v rozpětí dvou až pěti let, výjimku tvoří § 272 odst. 2 písm. b) TZ). Trvalou recidivou označujeme stav, kdy nezáleží na tom, jak dlouhá doba uplynula od předchozího do spáchání nového trestného činu. Už sama skutečnost, že někdy dříve ke spáchání trestného činu a odsouzení za něj došlo, je důvodem k tomu, aby na pachatele bylo pohlíženo jako na recidivistu (obecná přitěžující okolnost dle § 42 písm. p) TZ).

2.3. Kriminální kariéra

Ač ve výkladech některých autorů pojmy kriminální kariéry a kriminální recidivy splývají, nemají oba termíny tentýž význam. Zatímco recidiva je opakování trestné činnosti, tak kriminální kariéra je navíc „obohacena“ o začátek, trvání a případně konec páchání individuální trestné činnosti. Engel pro zjednodušení a přehlednost sledování kriminální kariéry jedince navrhl graf, tzv. kriminogram.⁷ V něm uspořádané údaje o životní historii, popisující fyzický, sociální, partnerský, profesní, kriminální vývoj a průběh socializace sledovaného jedince, jsou vyneseny do časové řady. Díky tomu na časové ose (vyznačující nejen příslušný rok, ale též věk pachatele) kriminogramu můžeme sledovat celou kriminální historii i zvrátové situace v životě pachatele, které předcházely páchání trestné činnosti, respektive mohly být jejími spouštěči. Z výsledku sledování vývojových souvislostí trestné činnosti a zásadních změn v životě pachatele, můžeme mnohem snáze předpovídat, nebo alespoň odhadovat jeho chování v budoucnosti.

---

⁵ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 330 – 331.

⁶ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie*. Praha: VÚK, 1971. s. 224.

⁷ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 330 – 332.

Po vývojové stránce rozlišujeme více typů kriminální kariéry:

o kriminální exces se bude jednat v případě ojedinělé, nahodilé trestné činnosti (většinou nedbalostního charakteru) jinak prosociálního jedince; nepůjde tak o skutečnou kriminální kariéru,

kriminální epizoda znamená opakování trestné činnosti v krátkém období (nejvýše tři roky), které se může i opakovat,

kriminální perseverací rozumíme relativně dlouhé období páchaní opakované trestné činnosti (po dobu deseti let) a

kriminální kontinuita, jež se vyznačuje trvalou kriminální recidivou.

V případě kriminální epizody půjde o skutečnou kriminální kariéru jen tehdy, pokud se epizodní období opakují. Dva posledně jmenované typy označují kriminální kariéru v pravém slova smyslu.

Kriminální kariéra recidivních pachatelů trestných činů se začíná rozvíjet poměrně záhy – poruchami chování v dětství nebo dětskou delikvencí. Prvotními a zároveň signalizačními projevy je relativně brzo začínající záškoláctví, lhavost a vzdor vůči rodičům a autoritám vůbec. Dále krádeže malého rozsahu, toulání se a útoky z domova, členství v „partách“ často vedených tyrany. Také ve velmi nízkém věku začínají kouřit a pohlavně žít. Není zvláštností, že již ve třinácti či čtrnácti letech, a sexuální život takových dětí je značně promiskuitní. V krajních případech se vyskytuje i drogová nebo alkoholová závislost. Tyto nezvladatelné děti potom končí na psychiatrických klinikách nebo v ústavní výchově. Z uvedeného tedy můžeme dojít k závěru, že počátky kriminální kariéry určitého jedince můžeme vysledovat již v dětských letech. Za tímto účelem probíhalo i mnoho výzkumných projektů, jejichž závěrem bylo vyjmenování určitých předpokladů či predispozic jedince, které když nastanou, razantně se zvyšuje pravděpodobnost, že daná osoba se v budoucnu bude dopouštět páchaní trestné činnosti. Mezi tyto činitele můžeme zařadit nízký rodinný příjem, větší počet sourozenců, kriminalitu alespoň jednoho z rodičů nebo přátel v nejbližším okolí. Též může jít o nesprávnou výchovu, nedisciplinovanost nebo nižší inteligenci jedince, poruchy pozornosti a hyperaktivitu, s čímž budou souviset i problémy ve škole, případně záškoláctví. V neposlední řadě budou kriminogenními faktory návštěvy nevhodných podniků spojené s užíváním alkoholu, promiskuita v sexuální oblasti a také asociální chování.⁸

---

⁸ Závěry déle zmiňovaného výzkumu Westa a Farringtona, tzv. Camridgeské studie, a retrospektivní výzkum mladistvých pachatelů Netíka a kol. (KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 335.)

Lze říci, že od toho, jakým způsobem probíhá raná fáze kriminální kariéry, můžeme odvodit povahu fáze rozvinuté. První trestní stíhání ve věku mezi patnácti a sedmnácti lety pachatele signalizuje počátky rozvinuté kriminální kariéry. Čím dříve totiž pachatel s trestnou činností začíná, tím více je pravděpodobné, že jeho kriminální kariéra bude stabilnější. Až 65 % recidivujících pachatelů, jež byli trestáni jako mladiství, opět zrecidivuje do půl roku po propuštění a dalších 31 % do jednoho roku. Oproti tomu pouze 30 % propuštěných ve věku padesát a více let zrecidivuje ve stejném intervalu.⁹ Pro mladistvé pachatele jsou typické krátké intervaly mezi páchanou trestnou činností, které se s přibývajícím věkem prodlužují. Podle Suchého, jenž vzájemně provázal délku intervalů recidivy se vzděláním a rodinným stavem pachatele, se s klesající úrovní vzdělání zkracuje interval mezi jednotlivými trestnými činy. Podobně svobodní či bez partnerského vztahu představují vyšší procento mezi recidivní populací s intervalem opakování trestné činnosti do půl roku po propuštění z výkonu trestu. Naopak ženatí a s partnerem vykazují recidivu až po třech a více letech.

Studie věnované eskalaci (zvyšování závažnosti) kriminálního chování prokazují, že tato s každým následujícím deliktem a zvyšováním věku narůstá. Toto ale nepotvrzuje Netík, když tvrdí, že se s tímto jevem v průběhu své dvacet let trvající soudně znalecké praxe nesetkal. Dle něj mnoho recidivních pachatelů uvozuje svou kriminální kariéru velmi závažným násilným trestným činem a v další kariéře dochází spíše k útlumu. Výjimku z pravidla tvoří skupina pachatelů, u nichž k eskalaci trestné činnosti dochází, ale trvá jen několik týdnů nebo měsíců a končí uvězněním pachatele za závažný násilný trestný čin. Jako názorný příklad uvádí případ spartakiádního vraha Jiřího Straky z poloviny 80. let 20. stol., jemuž v době spáchaných trestných činů bylo šestnáct let. Ten svou kariéru započal jedenácti loupežnými útoky na mladé dívky a posléze skončil u čtyřnásobné vraždy dospělých žen. Celé jeho „řádění“ trvalo pouhopouhých pět měsíců.¹⁰

Co se týče specializace pachatelů trestné činnosti, tak nám výzkumné studie přinášejí rozporuplné výsledky. Stander a kol. zjistili, že určitou míru specializace najdeme u pachatelů sexuálně motivované trestné činnosti a pachatelů trestného činu podvodu, jejichž kriminalita má trvalý charakter a vykazuje určitá specifika.¹¹ V opozici bude závěr Vaňkové, která u svého vzorku sledovaných pachatelů trestné činnosti v oblasti majetkové, násilné a sexuální, monotropní pachatele téměř nenalezla.¹²

---

⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 333.

SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. 1. vyd. Praha: VÚK, 1984. s. 71.

¹⁰ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 334.

¹¹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 334.

¹² KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 334.

Nejlepším ukazatelem pro předpověď kriminální budoucnosti bude dle Walterse kriminální minulost. Raný počátek trestné činnosti je významným ukazatelem kriminální budoucnosti a intenzita recidivy pachatelů trestných činů je často spojena s neúměrným užíváním alkoholu a drog.¹³

---

¹³ KUČKA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 334.

3.Právní pojetí recidivy

Trestně právní pojetí definoval Suchý jako “stav pachatele, který po předchozím odsouzení k trestu pravomocným rozsudkem spáchá nový trestný čin”.¹⁴ Toto úzké vymezení však nepostihuje komplexní problematiku recidivy. Nebere v úvahu opakování trestné činnosti bez ohledu na případné trestní stíhání či odsouzení, ani střídání jedné trestné činnosti s jinou (trestním právem nepostihovanou) protispolečenskou aktivitou.¹⁵ Už samo opakování, nebo spíše právě opakování trestné činnosti je závažným jevem, ve svém důsledku postihujícím celou společnost. Z toho důvodu má každý právní stát potřebu tento negativní a vysoce nebezpečný jev právně regulovat. Protože právě to, že pachatel spáchal nový trestný čin, a to i přes to, že již byl za předchozí trestný čin odsouzen a vykonal trest, je varovným signálem pro společnost, že provedená opatření zjevně nevedla k pachatelově nápravě a ukázala se zcela neúčinnými.¹⁶

Při legálním pojetí není podstatné jestli jde o nedbalostní či úmyslný trestný čin. Avšak pravomocný rozsudek za předchozí trestný čin musí skutečně právně existovat, respektive nesmí nastat žádná z okolností, dle níž se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen (zahlazené odsouzení). Také si skutečnou recidivu nelze plést s recidivou nepravou, jak bylo řečeno výše, neboť zde se nejedná o kvalifikovanou recidivu trestné činnosti, přestože ji je možné posuzovat jako zákonem neuvedenou přitěžující okolnost dle ustanovení § 42 TZ.¹⁷

Novodobé výzkumy a poznání z oblasti jiných společenskovedních oborů vytváří stále nové a nové podněty pro formování trestní politiky našeho státu. Stát by jejím prostřednictvím měl reflektovat jak aktuální situaci, tak dlouhodobé prognózy vývoje společnosti s úmyslem plnit svoji funkci, tedy ochranu společnosti před, v našem případě, recidivním chováním některých pachatelů trestné činnosti. V předchozích třech letech došlo k poměrně zásadní rekonstrukci trestního práva jako celku, včetně úpravy recidivy. Přesto nová česká úprava, ve srovnání s trestněprávními úpravami v zahraničí (jak bude uvedeno dále), není tak striktní a soudy tak mají mnohem větší volnost při rozhodování a možnost individuálního posouzení při ukládání sankcí za spáchané trestné činy.

3.1. Formálnost trestního zákoníku a recidiva

Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, nabyl účinnosti dnem 1.1.2010. První leden tak představuje přelom a novou éru trestního práva u nás, jelikož nový trestní

---

¹⁴ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie*. Praha: VÚK, 1971. s. 221.

¹⁵ VEJBĚROVÁ, A. *Trestní zákon a recidiva*. [Trestní právo, 1/2008]

¹⁶ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 88.

¹⁷ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 358.

zákoník nahrazuje trestní zákon č. 140/1961 Sb., tedy jeden z pozůstatků komunistické historie České republiky. Zákoník je výrazným krokem vpřed v chápání a rozvoji trestního práva, když současně přibližuje naši právní úpravu této oblasti k ostatním vyspělým evropským demokraciím. Novou systematikou je docíleno vyzvednutí významu zájmů tímto zákonem chráněných, čemuž i odpovídá rozdělení jeho zvláštní části (hlavy, díly, oddíly). Prioritou je ochrana člověka jako jednotlivce – základního článku společnosti, jeho života, zdraví, svobody a v neposlední řadě majetku. Bez ochrany jednotlivce, bez ochrany jeho práv a nároků, nemůže být svobodná ani společnost jako celek.¹⁸ Zákoník nově rozděluje trestné činy na přečiny a zločiny (tzv. bipartice). Za přečiny považuje veškeré nedbalostní trestné činy a z úmyslných ty, na než trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločinem pak jsou ostatní trestné činy, které nejsou přečiny. Za zvlášť závažné zločiny nově označuje úmyslné trestné činy, kde zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Toto dělení má pak význam i při trestním řízení či formě odklonu. Nově jsou zavedeny tvrdší tresty v případě závažné trestné činnosti proti životu a zdraví, v některých případech trestných činů proti svobodě a důstojnosti v sexuální oblasti. Ale došlo též k zavedení alternativních trestů, jako je domácí vězení nebo zákaz vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce.

V trestním zákoně č. 140/1961 Sb. byla vedle formálních znaků zpětnosti vymezena i kritéria materiální, jež musela být splněna, jinak se tento institut nemohl uplatnit v rozhodovací praxi soudů. Recidivu bylo možno připisovat k tíži pachatele jen v případě, že se jí výrazně zvyšovala nebezpečnost spáchaného činu pro společnost. Jak se změnil pohled na vnímání trestného činu, změnil se v této souvislosti i pohled na recidivu. Od materiálně – formálního pojetí, přechází k pojetí čistě formálnímu a nadále se s odkazy na „společenskou nebezpečnost“ činu nesetkáváme. Přesto se materiálnímu kritériu zcela nevyhneme (materiální pojetí se tedy nevytratilo zcela), neboť přetrvává požadavek na soudce hodnotit recidivu i z hlediska materiálního. V této souvislosti jsou pak používána velmi podobná kritéria, jež ve starší úpravě bránila přílišnou formálnost v rozhodovací praxi. Tvůrci zákoníku si evidentně uvědomili všechna rizika automatického uplatňování institutu dřívějšího odsouzení v podobě přitěžující okolnosti, proto i přes ústup od klasických materiálních aspektů chápání recidivy, obsahuje nadále nový trestní zákoník tyto skryté materiální složky.¹⁹

---

¹⁸ ŠÁMAL, P. *K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku*. [Trestněprávní revue, 5/2005, s. 113]

¹⁹ CHROMÝ, J. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

3.2. Recidiva a ukládání trestu

Nicméně, jak již bylo uvedeno výše, v případě recidivy je zcela evidentní, že sankce, ať již dle jiných právních odvětví nebo dle trestního práva, se minula účinkem, a proto je kladen velký důraz na trestání recidivního chování pachatelů trestných činů. Trestní zákoník s okruhem problémů týkajících se recidivy počítá hned na několika místech (přitěžující a zvláště přitěžující okolnost; zákonný znak základní skutkové i kvalifikované skutkové podstaty; determinuje povahu a závažnost spáchaného trestného činu či možnost nápravy pachatele; a také je důvodem k mimořádnému zvýšení trestu odnětí svobody). Tento výčet kopíruje úpravu v trestním zákoně, a stejně jako u trestného činu, doznal pohled na recidivu formálnějšího pojetí. Ani tady normotvůrce od materiálního hlediska zcela neodhlédl, když toto vtělil do ustanovení § 42 písm. p) TZ jako okolnost, k níž soud při posuzování zpětnosti přihlédne, avšak nemusí tuto považovat za přitěžující. Soudce sice nemůže v rozhodnutí zmírnit argumenty o materiální stránce recidivy, může ale vzít v úvahu okolnosti, jež ji dříve určovaly. Na praxi při posuzování nebude mít tato změna žádný dopad, pouze projde změnou „jazyková argumentace“.²⁰ Zákon nerozlišuje stejnorodost či nestejnorodost recidivy, stejně tak jako v jejím případě nerozlišuje úmyslné či nedbalostní zavinění. Recidivní chování se může projevit i u pachatele jinak páchajícího nedbalostní trestné činy, a to v kombinaci s jakýmkoliv trestným činem úmyslným.²¹ Dále také nepodává bližší informace ohledně času, jenž musí uplynout od předchozího odsouzení. Stačí však sama skutečnost, že k takovému odsouzení došlo. V souvislosti s výše uvedeným by tak při ryze formalistickém pojetí recidivy docházelo k porušování samotných zásad trestního práva, což by zcela neodpovídalo požadavkům na spravedlivou justici, jakož i ochranné a represivní funkce práva. Materiálním korektivem (jakýmsi změkčením či „skrytou složkou“) v tomto případě bude subsidiarita trestní represe a princip ultima ratio, jenž vyžaduje, aby *“stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní, neboť trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání jako trestného činu je třeba považovat za ultima ratio, tedy za krajní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních celospolečenských hodnot.”*²² Podstatou tohoto ustanovení, jež nalezneme v § 12 odst. 2 TZ, je potřeba individuálně odlišovat a postihovat trestněprávní jednání pachatelů, neboť ne každé takové jednání, přestože naplňuje znaky trestného činu, je třeba jako trestný čin posuzovat. Podstatnou podmínkou pro toto

²⁰ CHROMÝ, J. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

²¹ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 355.

²² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 93.

rozlišení je míra společenské škodlivosti či závažnosti. Právě proto, ačkoliv je zpětnost nepochybně jednou z nejméně aplikovaných přitěžujících okolností, záleží každé její posouzení co do závažnosti a významu na uvážení soudu, který by měl ustanovení § 42 písm. p) TZ upotřebit jako celek a vypořádat se se všemi případnými důsledky. Současná právní úprava tedy i nadále zakotvuje hmotněprávní hlediska recenzování zpětnosti (viz. výše), na což navazuje nejen nauka, ale i rozhodovací praxe soudů. Nadále tedy platí, že *“soud je oprávněn podle povahy předchozího odsouzení nepokládat tuto okolnost za přitěžující, zejména s ohledem na význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu, jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osobu pachatele, míru jeho zavinění, jeho pohnutku a dobu, která uplynula od jeho posledního odsouzení”*.²³ Stejně tak může soud tuto okolnost nepovažovat za přitěžující, pokud pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou nebo ve stavu vyvolaném oddáváním se zneužívání návykových látek, pokud již zahájil léčbu či učinil jiná opatření potřebná k jejímu zahájení.²⁴ Cílem dle mého názoru je pachatelům pomoci spíše ukládáním ochranných léčení, než ukládat přísné tresty za každou cenu. Mezi podstatná vodítka nadále patří povaha a druh trestného činu, frekvence odsouzení a způsob života pachatele v době mezi jednotlivými odsouzeními. Eminentním kritériem je doba mezi jednotlivými odsouzeními, tzv. frekvence odsouzení. Jednoznačnou odpověď na tuto otázku nám ale nový zákoník nedává. Avšak převládá názor, že tři roky nejsou dostatečně dlouhou dobou k vyloučení možnosti posouzení pachatele jako recidivisty²⁵ a zároveň uplynutí deseti let je dostatečně dlouhou dobou, po jejímž uplynutí by měla být recidiva vyloučena²⁶.

V každém případě je soudem nutno recidivu zohlednit, jsou-li pro to podmínky, a vypořádat se s ní ve svém rozhodnutí. Zda je východiskem její subsumpce pod ustanovení § 42 písm. p) TZ a dále, zda a jak ji uplatnit v souvislosti s ustanovením § 39 odst. 1 TZ při stanovování druhu a výměry trestu. Zpětnost jako přitěžující okolnost má vliv při rozhodování pouze v tom případě, že nebyla podmínkou nutnou k naplnění skutkové podstaty trestného činu (viz. níže zásada zákazu dvojího přičítání).

Spornou záležitostí zůstává otázka posouzení opětovného spáchání trestného činu, pokud byl předcházející trestný čin zahlazen a na pachatele se hledí jako by nebyl odsouzen. Čistě právně nelze tuto skutečnost považovat za recidivu, a tedy ani za přitěžující okolnost. Ovšem dle Kratochvíla, pokud má materiální význam, lze ji ve vztahu k závažnosti posoudit jako jinou v

---

²³ § 42 zákona č. 40/2009 Sb, trestní zákoník, v platném znění

²⁴ CHROMÝ, O. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.11.1964 vedené pod sp. zn. 4 Tz 49/64

²⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19.5.1981 vedené pod sp. zn. Tpjf 46/80

zákoně neuvedenou přitěžující okolnost, která by měla nejbliže, pravděpodobně, k přitěžující okolnosti dle ustanovení § 42 p) TZ.²⁷ S podobným názorem se lze setkat i u Chromého, který uvádí, že kriminální minulost pachatele je i složkou možnosti jeho nápravy, a z toho důvodu i předcházející již zahlazené odsouzení, je složkou jeho osobnosti. Výpovědní hodnotu spatřuje v tom, že lze sledovat, jak na pachatele bude uložený trest působit a jaký je pravděpodobný odhad jeho další nápravy v souvislosti s již uloženými a vykonanými tresty.²⁸ Zde se nabízí argumentace, že takovýmto výkladem se soudům povoluje možnost obcházení zákona a institutu zahlazení odsouzení, když pachateli je, v rozporu s principem právní jistoty, skutečnost zahlazeného odsouzení přičítána jako přitěžující okolnost. *“Střet tohoto formálního aspektu zahlazení odsouzení a hmotněprávního hlediska snížené možnosti nápravy pachatele není považován v právní nauce a praxi za přílišný problém a tato se s ním vyrovnává stručnou tezí, že fikce odsouzení nebrání, aby soud při hodnocení osoby pachatele přihlížel ke skutečnosti, že pachatel již v minulosti spáchal trestný čin a vyvodil z této skutečnosti příslušné závěry z hlediska sklonu pachatele k trestné činnosti, jeho vztahu ke společenským hodnotám chráněným trestním zákoníkem, možností jeho nápravy, apod.”*²⁹ Přesto, že by mohlo dojít k oslabení významu institutu zahlazení odsouzení, záleží čistě na soudu, jak posoudí materiální význam opakované trestné činnosti. Prozatím je zohledňování takové skutečnosti, při ukládání a výměře trestu, výjimečné.

Další nevyjasněnou otázkou je, jestli můžeme přihlížet k předchozímu dosud nezahladenému odsouzení, týkajícího se trestného činu, který byl v novém trestním zákoníku zcela vypuštěn a není nahrazen žádnou jinou ani podobnou skutkovou podstatou. Rozumnou a správnou se mi jeví optika, již na tento problém nahlíží Kratochvíl. Ten tvrdí, že by bylo v rozporu s úmyslem zákonodárce, aby dále přetrvávaly účinky takového rozhodnutí z minulosti, když v současné době jde o chování trestním právem nepostihované.³⁰

3.2.1. Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody

Jelikož se recidiva a recidivní chování společnosti objevuje v různých mírách závažnosti, je na zákonodárci, aby na takovou situaci patřičně reagoval zařazením do zákona takové úpravy, jež bude postihovat nejen recidivu občasnou, ale také její závažnější formu. Tedy tu,

²⁷ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 354.

²⁸ CHROMÝ, O. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

²⁹ CHROMÝ, O. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

³⁰ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 354.

kteřá se vyznačuje typem pachatele páchajícího opakovaně závažnou úmyslnou trestnou činností. Mluvíme o velmi nebezpečných delikventech páchajících závažnou protispolečenskou činností, jejíž zavrženíhodnost je více než zřejmá. Přičemž takoví jedinci vykazují silné antisociální stránky osobnosti s kriminální orientací a možnost jejich nápravy je většinou značně snížena.³¹ Dle současné právní úpravy, můžeme institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody nalézt v ustanovení § 59 TZ. Ten z větší části navazuje na institut zvláště nebezpečného recidivisty, který upravoval starší trestní zákon z roku 1961 (v §§ 41 a 42). Pojem zvláště nebezpečného recidivisty byl typickým znakem trestního zákonodárství zemí východního bloku. Tato terminologie však byla po změně politické situace v devadesátých letech minulého století povětšinou odstraněna, především z důvodu jejího třídního pojetí a negativního vlivu na takto označené pachatele, tzv. labeling effect. Novou úpravou tohoto institutu se Česká republika, co se trestního práva týče, zařadila po bok západoevropských demokracií, v jejichž právních řádech se takový institut nevyskytoval a dodnes ani nevyskytuje.³²

V institutu mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody spatřujeme *možnost soudu uložit recidivujícímu pachateli, který znovu spáchá zvláště závažný zločin* (tedy takový úmyslný trestný čin, u něž je horní hranice trestní sazby nejméně deset let), *ač již byl v minulosti pro takový nebo jiný zvláště závažný zločin potrestán, uložit trest v horní polovině trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoně, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu, jestliže závažnost zvláště závažného zločinu je vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká nebo možnost nápravy pachatele ztížena.*

Jak z výše uvedeného vyplývá, dává ustanovení § 59 TZ soudu možnost tohoto institutu využít. Soud k němu tedy nemusí obligatorně přistoupit tak, jak to vyžadovala předchozí úprava z roku 1961, jež ve svém ustanovení nedávala prostor k soudcovské individualizaci, když stanovila (ustanovení § 41 TZ), že *“pachatel, který znovu spáchal zvláště závažný úmyslný trestný čin, ač již byl pro takový nebo jiný zvláště závažný úmyslný trestný čin potrestán, považuje se za zvláště nebezpečného recidivistu, jestliže tato okolnost pro svou závažnost, zejména vzhledem k délce doby, která uplynula od posledního odsouzení, podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost”*.

Bude záležet jen na uvážení soudce, zda možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody využije či ne. Pokud se však pro jeho aplikaci rozhodne, musí být splněny určité podmínky. V prvé řadě půjde o to, že pachatel *znovu spáchal zvláště závažný zločin, přestože již*

³¹ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983. s. 107.

³² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 702.

TrestniZakonik.cz [online]. Sněmovní tisk č. 410: Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku. [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>

byl za takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán. V řadě druhé bude muset být splněna podmínka buď závažnost zvlášť závažného zločinu bude vzhledem k recidivě a okolnostem případu vysoká, anebo možnost nápravy pachatele bude značně ztížena. Co se týče “okolností případu”, pak zde soud zohledňuje především dobu, která od posledního odsouzení uplynula.³³ Nová úprava se také nadále nedovolává společenské nebezpečnosti spáchaného trestného činu tak, jak tomu bylo v minulosti. Přesto soudní praxe hladce navazuje na předchozí úpravu a posuzuje kritéria, jež potvrdil i Ústavní soud ve svém nálezu IV. ÚS 396/03 a zrovna tak v nálezu III. ÚS 747/06. Tím zdůraznil hodnocení kritérií týkajících se závažnosti činu, což jsou především délka doby, která uplynula od posledního odsouzení, způsob provádění trestné činnosti, škody způsobené nyní i dříve páchanou trestnou činností, počet, druh a výše předchozích trestů, pohnutky a důvody jež vedly k recidivě, a dále kritérií týkajících se osobnosti pachatele. Zejména jeho celkový osobnostní profil, charakterové a psychické vlastnosti, a v neposlední řadě možnost jeho nápravy.³⁴

Pokud se soud rozhodne pro aplikaci ustanovení § 59 TZ a jsou splněny všechny zákonem předvídané podmínky, odkloní se od obecných zásad ukládání trestu (ustanovení § 39 an. TZ) a podobně jako v předchozím trestním zákoně, uloží trest u něhož se horní hranice trestní sazby zvýší o jednu třetinu, přičemž trest bude uložen v horní polovině takto stanovené trestní sazby. Novinkou oproti předchozí úpravě je, že takto zvýšený trest může přesáhnout dolní hranici výměry trestu výjimečného (ta dnes činí dvacet let), ale nesmí překročit jeho výměru nejvyšší (třicet let). “Tato úprava navazuje na podmínky výjimečného trestu podle § 54 odst. 2 TZ, u něhož však na rozdíl od mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody zákon používá pojmy, že závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Tím je zajištěno i určité odstupňování uvedených pojmů tak, aby byly vzájemně provázány a navazovaly na sebe z hlediska své intenzity.”³⁵ Díky tomu, můžeme (respektive soudce může) rozhodovat o tom, jestli pachatel trest “pouze” mimořádně zvýšit anebo uložit trest mimořádný, a to včetně trestu odnětí svobody na doživotí.

---

³³ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. I. Díl – Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. s. 321.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13.5.2004 vedený pod sp. zn. IV. ÚS 396/03

Nález Ústavního soudu ze dne 4.4.2007 vedený pod sp. zn. III. ÚS 747/06

³⁵ TrestniZakonik.cz [online]. Sněmovní tisk č. 410: Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku. [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>

3.2.2. Výkon trestu odnětí svobody

Vyjma důsledků v kontextu se zpřísněním výše trestní sazby a uloženého přísnějšího trestu, musí recidivující pachatelé povětšinou tyto tresty vykonat v nejpřísnějším režimu našich věznic, tzn. ve věznicích se zvýšenou ostrahou. Dále jsou pro pachatele též zpřísněny podmínky dřívějšího propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.³⁶

Zákon rozděluje věznice podle míry jejich zabezpečení, kontroly pachatelů či strohosti režimu na čtyři druhy. Zákon počítá s věznicemi s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, přičemž systém zařazování jednotlivých pachatelů do příslušného typu nápravného zařízení má poměrně přesně daný řád. Již tradiční výjimkou z pravidla je ustanovení § 56 odst. 3 TZ: *Má-li soud se zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj (pachatele), aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno; do věznice se zvýšenou ostrahou zařadí však vždy pachatele, jemuž byl uložen trest odnětí svobody na doživotí.* Dle nějž může být odsouzený zařazen i do jiného typu než ukládá odst. 2. téhož paragrafu. Předpokládám, že uvedená výjimka připadá v úvahu i pro našeho, recidivního, pachatele a to z prostého důvodu, že zákon nikde neuvádí, že by tomu tak být nemohlo. V tomto směru tedy nový trestní zákoník nedoznává přílišných změn a na dříve osvědčenou úpravu bezprostředně navazuje.

3.3. Recidiva z hlediska viny

Podstatnou změnou v novém trestním zákoníku (vyjma navýšení počtu trestných činů u nichž je zpětnost již zahrnuta do skutkové podstaty) je zejména fakt, že v případech, kdy byla dříve recidiva zahrnuta do skutkové podstaty, je nyní součástí skutkové podstaty kvalifikované. Tím dochází k nekompromisnějšímu postihu zpětnosti, protože s kvalifikovanou skutkovou podstatou se pojí i markantní zvýšení trestní sazby, případně nemožnost uložení alternativních sankcí. *“Skutečnost, že recidiva je zákonným znakem kvalifikované skutkové podstaty, vyjadřuje zákonodárcův zájem na jejím zdůraznění v trestním právu hmotném, neboť je brána v potaz nejen z hlediska trestu, ale v první řadě také z hlediska viny.”*³⁷

Za zvlášť přitěžující okolnost ji můžeme nově najít u třinácti trestných činů jako součást kvalifikované skutkové podstaty. A to u trestného činu zanedbání povinné výživy (ustanovení § 196 odst. 3 písm. b) TZ), trestného činu krádeže (ustanovení § 205 odst. 2 TZ), trestného činu zpronevěry (ustanovení § 206 odst. 2 TZ), trestného činu podvodu (ustanovení § 209 odst. 2 TZ), trestného činu pojistného (ustanovení § 210 odst. 3 TZ) a úvěrového (ustanovení § 211 odst. 3

³⁶ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 392.

³⁷ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 384.

TZ) či dotačního (ustanovení § 212 odst. 3 TZ) podvodu, dále pak trestného činu provozování nepoctivých her a sázek (ustanovení § 213 odst. 2), trestného činu poškozování spotřebitele (ustanovení § 253 odst. 2 písm. c) TZ), trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky (ustanovení § 274 odst. 2 písm. c) TZ) či trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními prostředky a jedy (ustanovení § 283 odst. 2 písm. b) TZ). V neposlední řadě u trestného činu týrání zvířat (ustanovení § 302 odst. 2 písm. a) TZ) a trestného činu pytláctví (ustanovení § 304 odst. 2 písm. e) TZ). Zde ve většině případů používá zákonodárce formulaci „...pokud byl za čin uvedený v odstavci XY (většinou v 1.) v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán“. Pouze v případě trestného činu poškozování spotřebitele, respektive trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky, vyžaduje zákon k uložení vyšší sankce odsouzení nebo propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v posledních pěti, respektive dvou letech. V případech, kdy je zpětnost zahrnuta již ve skutkové, respektive kvalifikované skutkové podstatě, je třeba při vyslovení viny a ukládání trestu pachateli, mít na zřeteli zásadu zákazu dvojího přičítání (ustanovení § 39 odst. 4 TZ). Tato zásada má zabránit tomu, aby okolnost, jež je znakem skutkové podstaty trestného činu (základní i kvalifikované), byla ještě zvláště posuzována jako polehčující či přitěžující okolnost. Stejně tak je tomu v případě okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby (viz. níže). Kdy tyto nelze znovu hodnotit jako přitěžující nebo polehčující okolnosti ovlivňující výměru trestu, neboť již sami o sobě podmiňují užití vyšší trestní sazby.³⁸

Přestože zákonodárce nikde blíže nespecifikuje, jakým způsobem byla vybrána tato skupina trestných činů, domnívá se Chromý, že se nejspíše jedná o nejčastěji páchané trestné činy v České republice.³⁹

V dalších dvaceti pěti případech je zpětnost podmínkou pro použití vyšší trestní sazby a u takto vymezených trestných činů se objevuje v jejich kvalifikovaných skutkových podstatách. Většinou ji můžeme najít v podobě formulace “opětovné spáchání” či “opětovně spáchal” trestný čin uvedený v odstavci XY (zpravidla v odstavci 1 příslušné skutkové podstaty). Za všechny bych uvedla jeden příklad, a to vraždu dle ustanovení § 140 odst. 3 písm. h) TZ: *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 opětovně.* Opětovným spácháním trestného činu rozumíme případy, kdy pachatel výše uvedený trestný čin opakuje, avšak není třeba, aby již byl za takový trestný čin pravomocně odsouzen (souběh trestných činů). Nicméně řadíme sem i případy, kdy již za

---

³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 449.

³⁹ CHROMÝ, O. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

takovýto trestný čin pravomocně odsouzen byl (zpětnost), stejně tak případy, kdy sice byl pachatel pravomocně odsouzen, ale hledí se na něj, jako by odsouzen nebyl.⁴⁰ Jako další bych již jen v krátkosti uvedla trestné činy těžkého ublížení na zdraví (ustanovení § 145 odst. 2 písm. g) TZ) a mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (ustanovení § 149 odst. 2 písm. e) TZ), dále pak trestný čin svěřením dítěte do moci jiného (ustanovení § 169 odst. 2 písm. c) TZ), trestný čin prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (ustanovení § 190 odst. 3 písm. b) TZ) a trestný čin opuštění dítěte nebo jiné svěřené osoby (ustanovení § 195 odst. 2 písm. b) TZ). Na rozdíl od předchozí právní úpravy, klade nový trestní zákoník na recidivu a její trestání větší důraz, což v souvislosti s právě výše uvedeným můžeme spatřovat ve značně navýšeném počtu skutkových podstat, u nichž “dřívější odsouzení a potrestání” anebo “opětovné spáchání trestného činu” vede k podmíněnému použití vyšší trestní sazby.⁴¹ Lze říci, že v každé hlavě zvláštní části trestního zákoníku je alespoň jeden trestný čin, jehož kvalifikovanou podstatou je opětovnost spáchání trestného činu, tedy recidiva (vyjma trestných činů proti majetku, republice a vojenských trestných činů, a také trestných činů proti lidskosti, kde si snad ani nelze představit, že by byly páčány opětovně).

3.4. Prevence recidivy v právním pojetí

V právním státě (jakým Česká republika nepochybně je) se lze s kriminalitou a recidivou trestné činnosti potýkat pouze skrze uplatňování právních norem. Formou na státní autoritě založených příkazů, zákazů, ale i trestů a dalších nápravných opatření. Prevence recidivního chování pachatelů bude nadále záležet na zdokonalování efektivity aplikace trestního práva a jeho institutů. Zejména půjde o výkon trestů včetně odnětí svobody, ale i nápravných a ochranných opatření. Nepostradatelnou bude zvláště následná, postpenitenciární, péče, stejně jako předcházení páčání trestné činnosti prvopachatelů.

---

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*, 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 1314.

⁴¹ CHROMÝ, O. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]

4. Zahraniční srovnání úpravy recidivy

4.1 Zahraniční srovnání

Téma kriminality a její zvyšování, stejně jako kriminální recidiva jsou jedním z nejzásadnějších problémů trestní politiky všech států. Musíme čelit stále více a více agresivnějším útokům a postupně docházíme k závěru, že podstatná část přijatých opatření v jednotlivých státech v posledních desetiletích nedoznala valnějších úspěchů. Že tu je a vždy bude určitá skupina pachatelů, na niž se všechna přijatá opatření minula účinkem. Tím dochází k rezignaci na původní nápravnou funkci trestu a ke zpříšňování jejich trestání (recidivistů) – posílení represivní funkce trestního práva.⁴²

4.1.1. Právní úprava v rámci práva EU

Společná Evropa jako jeden veliký celek bez vnitřních hranic, s volným pohybem zboží, osob a kapitálu, je více než příznivou půdou pro bujení kriminálních živlů a páchání celé plejády trestných činů. Přes značnou počáteční nechuť členských států se sjednocování práva Evropské unie pozvolna prosazuje i v oblasti trestního práva, a to v oblasti trestní politiky a spolupráce v trestních věcech. Vznikající společný justiční prostor (3. pilíř) bude mít zásadní důsledky i pro posuzování recidivního chování pachatelů trestné činnosti. Soudy musí zohlednit kriminální aktivitu pachatele nejen na vlastním území (konanou či potrestanou), ale i v celém rámci jednotného evropského prostoru. Stále sice platí, že za recidivu v pravém slova smyslu můžeme považovat pouze odsouzení či výkon trestu v České republice (vedeno v evidenci Rejstříku trestů). Nicméně cizí rozhodnutí se může uznáním (a zápisem do Rejstříku trestů) stát závazným pro orgány činné v trestním řízení v ČR. Na takto uznané rozhodnutí pak hledíme, jako by bylo vydáno tuzemským soudem. V judikatuře najdeme, že k posouzení zapsaného odsouzení jako recidivy, je nutné mít možnost seznámit se s nezbytnými materiály a podklady, jež takovému rozhodnutí předcházely. Zpravidla to bude příslušný spis.⁴³ Postup uznávání a výkonu cizích rozhodnutí v trestních věcech vychází z již známé zásady vzájemného uznávání svých právních řádů formulované Evropským soudním dvorem v kauze Cassis de Dijon z roku 1979. Díky harmonizaci právních řádů, vzájemnému uznávání a výkonu soudních rozhodnutí a rozhodčích nálezů (a zjednodušenému řízení o něm), standardizaci formulářů a lhůt, a též částečnému odstranění zásady oboustranné trestnosti, je tento proces v rámci EU mnohem jednodušší.⁴⁴ V současnosti sice existují úmluvy o justiční spolupráci v trestních věcech (Schengenské

⁴² LAPÉROU – SCHENEIDER, B. *Le nouveau droit de la récidive*. 1. vyd. Paříž: L'Harmattan, 2008. s. 57.

⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.1.1997 vedené pod sp. zn. Tcnu 25/1996

⁴⁴ POLÁK, P. *Rámcová rozhodnutí a zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. s. 71.

prováděcí úmluvy, Evropská justiční síť, SIS,...) v rámci Evropské unie, jež členskými státy ukládají povinnost vyměňovat si informace o svých občanech (týkající se páchaní trestné činnosti nebo trestního řízení), stejně tak poskytnutí součinnosti při prošetřování kriminální minulosti pachatele, nicméně tyto na sebe jednoduše nenasazují a nepatří k nejpřehlednějším. Problémem je samozřejmě různé zpracování informací, jakož i rozdíly v trestních úpravách právních řádů členských států, komplikace s překlady i výkladem, a v celkové nesystematičnosti a neucelenosti těchto institutů.⁴⁵

S řešením výše popsané situace přišla Rada EU, když ve svém rozhodnutí č. 2009/316/SVV položila základy k vytvoření jednotného Evropského informačního systému rejstříku trestů (ECRIS)⁴⁶, jenž by vznikl propojením databází rejstříků trestů všech členských států. Každý jeden z členských států by měl povinnost vést vlastní agendu pachatelů trestných činů a tu udržovat aktuální (mimo jiné třeba ihned uvědomit stát původu pachatele o jeho odsouzení). Ostatní by tak prostřednictvím ECRISu měli možnost do těchto „národních databází“ vstoupit a snadno zjistit kriminální minulost „svého“ pachatele. Problém desinterpretace a nesystematičnosti by měl být odstraněn i snadnou orientací v celém systému, standardizovanými formuláři a přednastavenými tabulkami.⁴⁷ Do pilotního projektu, jenž odstartuje v průběhu letošního roku, se zapojila i Česká republika a tak předpokládám, že budoucí rozhodovací praxi soudů nejen ulehčí, ale též pozitivně ovlivní. V Preambuli rámcového rozhodnutí Rady⁴⁸ o organizaci a obsahu výměny informací z rejstříku trestů, je uvedeno, že údaje poskytované ECRISem by měly být uváděny ve výpisech z rejstříku trestů (v tuzemsku). Přesto konkrétní vnitrostátní účinek je přiznán pouze informacím týkajícím se profesionální práce s dětmi⁴⁹. V ostatních případech bude na členských státech, jak k posuzování recidivy v praxi přistoupí.

Dle české trestněprávní úpravy bychom takovou okolnost mohli subsumovat pod ustanovení § 42 TZ, a to jako v zákoně neuvedenou přitěžující okolnost, respektive pod ustanovení § 39 odst. 1 a 2 TZ, kdy opětovnost spáchání trestného činu (i když v zahraničí) vypovídá o nemožnosti nápravy takového pachatele či závažnosti činu jež spáchal.

---

⁴⁵ LAPÉROU – SCHENEIDER, B. *Le nouveau droit de la récidive*. 1. vyd. Paříž: L'Harmattan, 2008. s. 67 an.

⁴⁶ Rozhodnutí Rady č. 2009/316/SVV, o zřízení Evropského informačního systému rejstříku trestů (ECRIS)

⁴⁷ *Portál evropské e - justice* [online]. Nástroje pro soudy a právníky. Spolupráce v trestních věcech. Žádost o soudní pomoc. Trestní rejstříky. Aktualizováno 2011-04-12 [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <https://e-justice.europa.eu/content_criminal_records-95-EU-cs.do?clang=cs>

⁴⁸ Rámcové rozhodnutí Rady č. 2009/315/SVV, o organizaci a obsahu výměny informací z rejstříku trestů mezi členskými státy

⁴⁹ Pokud osoba vykonávala v jednom členském státě práci s dětmi, přesto že jí toto bylo dřívějším rozhodnutím soudu jiného členského státu z důvodu trestného činu spáchaného na dětech zakázáno.

4.1.2. Právní úprava na Slovensku

Slovensko dokončilo rekonstrukci trestního práva o něco dříve, než se tak stalo u nás (neboť u zákonů č.140/1961 Sb. a č. 141/1961 Sb. neproběhlo tolik novelizací jako tomu bylo v ČR), a tak již 1.1.2006 nabyly účinnosti nové trestní zákony. Stalo se tak, jak v případě trestního práva hmotného, kdy toto nově upravuje zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, tak v případě trestního práva procesního, jež je upraveno v zákoně č. 301/205 Z.z., trestný poriadok. Kolegové na Slovensku se, oproti naší úpravě trestání recidivního pachatele, vydali radikálnější cestou, když se inspirovali (u nás sice diskutovanou, ale nepřijatou) zásadou „tříkrát a dost“ (viz. níže). Přesto lze v obou úpravách, s drobnými nuancemi, najít značné množství shodných rysů.

Nový trestní zákon vychází, jako ostatní evropské úpravy, z principu ochrany společnosti, výchovného působení trestu na pachatele (vytvořit vhodné podmínky po jeho resocializaci a začlenění do společnosti tak, aby nadále vedl řádný život), generální prevence (odvracení potenciálních pachatelů od páchání trestné činnosti), a možná trochu překvapivě morálního odsouzení společnosti vyjádřené uloženým trestem. Ze zásad na nichž zákon stojí jmenujme především zásadu zákonnosti, individuálního posuzování a ukládání sankcí, zásadu neslučitelnosti některých trestů, zásadu předvídatelnosti a právní jistoty, atd.

Zákon, stejně tak jako český, zavádí novou formulaci trestného činu. Upouští od staršího pojetí trestného činu po materiální stránce a přiklání se k formálnímu nahlížení na něj. Též u rozdělení trestných činů pozorujeme podobnost s českou úpravou. Je zavedena bipartice trestných činů a nově se tyto dělí na přečiny a zločiny. Chápání přečinu je v obou zákonech téměř totožné a výjimku tvoří jen ustanovení § 10 odst. 2 slovenského trestního zákona, když stanovuje, že je-li s ohledem na způsob provedení činu, jeho následky a okolnosti, za nichž byl spáchán, míru zavinění a pohnutku pachatele jeho závažnost nepatrná, nejedná se o přečin. Ale u zločinů již tomu tak není. Za zločin je považován takový úmyslný trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby převyšující pět let. Toto se vztahuje i na přečin (spáchaný úmyslně), kde v kvalifikované skutkové podstatě horní hranice trestní sazby přesahuje pět let. A o zvlášť závažný zločin se bude jednat v případě, v němž zákon za jeho spáchání stanovuje trest odnětí svobody s *dolní hranicí* trestní sazby minimálně deset let. Oproti úpravě české, kde zákon za spáchání takového činu stanovuje trest odnětí svobody s *horní hranicí* trestní sazby minimálně deset let.

Ač nový český zákoník s takovou úpravou také počítal, nebyla nakonec přijata, a proto ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z 15-ti na 14 let došlo jen a pouze na Slovensku.

Změnu přineslo i rozšíření druhu trestních sankcí, jež lze podle nového zákona ukládat (domácí vězení, povinné práce). Také možnost podmíněného odkladu výkonu trestu s probačním dohledem je novinkou. Soud jej užije v případech, kdy vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho osobnímu životu a prostředí ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, má za to, že k zajištění ochrany společnosti a nápravy pachatele není výkon trestu odnětí svobody nezbytný. Případně přijme za nápravu pachatele záruku (často od nějaké náboženské či charitativní společnosti, ale třeba i zaměstnavatele nebo učitele) a díky výchovnému působení toho, kdo záruku nabídl, má soud za to, že výkon trestu odnětí svobody není nezbytný. Z těchto důvodů lze podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky a současně pachateli uložit probační dohled ve zkušební době od jednoho roku do pěti let. Z ochranných opatření bych zmínila i ochranný dohled a detenci. Avšak toto opatření je určeno spíše pro sice nebezpečné, ale duševně nemocné pachatele. Smyslem je zabránit jim v dalším páčání trestné činnosti, přičemž pobyt ve věznici není s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu adekvátní. Jedná se o případy, kdy je pachatel stížen nevléčitelnou duševní chorobou a jeho pobyt na svobodě není vzhledem ke spáchané trestné činnosti žádoucí. Doba, již takto potrestaný (nebo spíše léčený) pachatel v detenčním zařízení stráví, je úměrná tomu, jak bude možno zajistit ochranu společnosti mírnějšími prostředky.

U trestu odnětí svobody předepisuje zákon maximální možnou horní hranici trestní sazby dvacet pět let. Další možností je uložení trestu odnětí svobody na doživotí. Nicméně i toto ustanovení si klade určité podmínky, které je třeba dodržet. Lze jej uložit jen za taxativně vyjmenované trestné činy (ve zvláštní části zákona), dále uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a nakonec, nelze předpokládat, že by bylo možné pachatele napravit trestem odnětí svobody do dvaceti pěti let. V tomto případě tedy nebude možné uložit jakýkoliv jiný trest odnětí svobody než na doživotí, neboť takový by společnost před dalším páčáním trestné činnosti téhož pachatele neochránil a s největší pravděpodobností ani nezajistil pachatelovu nápravu.

Stejně jako v trestním zákoníku českém, tak v jeho slovenské obdobě nalezneme recidivu jako jednu z výslovně vyjmenovaných přitěžujících okolností (ustanovení § 37 písm. m). A opět stejně jako u nás se jedná o recidivu obecnou, časově neomezenou, bez vazby na prvek zavinění nebo její stejnorodost či nestejnorodost. Také zde stanovuje možnost posouzení zpětnosti s materiálním korektivem, jak již bylo řečeno výše, kdy soud k takové skutečnosti může ale nemusí při výměře trestu přihlížet. V případě, že je k této přihlédnuto, dochází k zostření trestu (ustanovení § 38 Tr. Z.) - což naopak chybí v právní úpravě naší – důsledkem čehož je zvýšení

dolní hranice výměry trestu o jednu třetinu. V případě recidivy takového zločinu dojde ke zvýšení dolní hranice trestní sazby o polovinu. A konečně pokud půjde o zopakování obzvláště závažného zločinu, zvýší se dolní hranice trestní sazby o dvě třetiny.

Slovenský trestný zákon v ustanovení § 47 odst. 2 stanovuje „*povinnost soudu uložit obviněnému trest odnětí svobody na doživotí při třetím („třikrát a dost“) spáchání skutku kvalifikovaného jako trestný čin, který je obsažen v poměrně obsáhlém výčtu trestných činů, jež je součástí tohoto ustanovení. Ve výčtu jsou obsaženy jak úmyslné trestné činy, tak i kvalifikované formy některých trestných činů, u nichž dojde ke způsobení těžšího následku z nedbalosti*“.⁵⁰ Na rozdíl od naší právní úpravy, se nemůže soud rozhodnout, zda trestní sazbu trestu odnětí svobody mimořádně zvýší nebo uloží doživotní trest či uloží trest v rozmezí sazby základní, ale musí obligatorně přistoupit k uložení trestu odnětí svobody na doživotí, pokud jsou splněny následující podmínky. Půjde zejména o dokonání trestného činu (pouhý pokus nestačí), a též o předešlé dvojí spáchání trestného činu (za něž byly uděleny nepodmíněné tresty odnětí svobody, které byly alespoň z části vykonány). Dále podle § 39 odst. 1 a 2 slovenského trestního zákona, lze pachateli naopak mimořádně trest snížit (namísto doživotí udělit „jen“ dvacet pět let), pokud jej spáchal ve stavu zmenšené přičetnosti nebo když značnou měrou přispěl k objasnění trestného činu spáchaného organizovanou skupinou.

Ve zvláštní části trestního zákona také došlo k novému systematickému uspořádání. Podobně jako je tomu v českém zákoníku, vystupují do popředí zájmy jednotlivce. Tradičně ochrana jeho života a zdraví, svobody a lidské důstojnosti. Do ruky se nám dostává moderní trestní zákon reflektující aktuální dění ve společnosti kolem sebe, beroucí pod ochranu především člověka – jednotlivce a jeho základní práva. Teprve potom se dále zaměřuje na ochranu majetku, hospodářské trestné činy, ochranu životního prostředí, ochranu republiky, pořádek ve veřejných věcech, vojenské trestné činy, atd.

Další koncepční změny přinesl rovněž nový trestní řád. Zákon č. 301/2005 Z.z. je dalším novelizačním počinem slovenských zákonodárců. Ve spojení s novým trestním zákonem tak došlo k rekodifikaci celého trestněprávního odvětví, to jak po hmotné, tak procesní stránce.

Jednou z velkých změn je urychlení trestního procesu, což by se na něm mělo pozitivně odrazit a vést k větší efektivitě a pružnosti trestního řízení. Soudy jsou nadále chápány jako nové subjekty a nové je i postavení soudců (nově tzv. soudce pro přípravné řízení). Částečně se mění role státního zástupce a obhájce během soudního procesu (především při výslechu). Dochází

---

⁵⁰ VEJBĚROVÁ, A. *Trestní zákon a recidiva*. [Trestní právo, 1/2008]

k oddělení soudů od orgánů činných v trestním řízení, přičemž se stávají nezávislými na jiných státních orgánech (prokurátoři, policie).

Významnou novinkou je také změna vedení přípravného řízení. V tomto stádiu trestního řízení bude mít zvláštní postavení tzv. soudce pro přípravné řízení, jenž bude rozhodovat ve věcech základních práv a svobod a zásahů do nich, ještě před započítím trestního stíhání a v přípravném řízení. Bylo zavedeno zkrácené vyšetřování, jež je odrazem snahy postavit pachatele před soud co nejdříve od spáchání trestného činu. Stávající maximální přípustná doba, kterou mohl obviněný strávit ve vazbě byla snížena z pěti let na čtyři roky.⁵¹

Přesto že je tato zahraniční úprava poměrně nekompromisní, naplnila ve své podstatě vytyčený cíl, totiž přísněji postihovat opakování trestné činnosti, zejména pak té, jež je zákonem označena za obzvlášť závažnou.⁵² Nová úprava trestního práva Slovenské republiky je dle mého názoru poměrně komplexní a vhodnou. Sama bych se přísnějšímu trestání opakování závažné trestné činnosti v duchu zásady třikrát a dost v našem trestním zákoníku úplně nebránila. Recidivní chování je prostě nechtěným rysem naší společnosti, vždy se vyskytovalo a vždy se vyskytovat bude, a já se řadím mezi zastánce co nejpřísnějšího trestání takového chování (přesto udělení trestu odnětí svobody na doživotí není to, co bych si já představovala). Jednou z věcí, jež mne na slovenském trestním zákoně zarazila, je rozdělení, nebo spíše nerozdělení trestů. Trest odnětí svobody do dvaceti pěti let sice dává soudci širokou paletu možností k udělení příslušné výše trestu, nicméně další alternativou pak je pouze trest odnětí svobody na doživotí. V trestním zákoníku jej také máme, ale jako trest výjimečný. To znamená, že je udělován výjimečně až když selžou všechna ostatní opatření. Zde je uváděn jako „normální“ trest, a téměř automaticky udělován za třetí prohřešek (uvědomuji si, že velice závažný), což dle mého zcela neodpovídá zásadě minimálního vměšování se trestního práva, subsidiární funkce trestu odnětí svobody, jakož i subsidiarity trestní represe celkově.⁵³

---

⁵¹ NEČADA, V. *Slovenský trestní řád*. Praha: IKSP, 2006.

⁵² *Portál Ministerstva spravodlnosti SR* [online]. Trestné právo. Legislatívny proces trestných kódexov. Dôvodová správa k návrhu novely Trestného poriadku. Aktualizováno 2005 06 23 [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <<http://wwwold.justice.sk/kop/pk/pk105-05.htm>>

⁵³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vyd. Brno: MUNI, 1995. s. 53.

5. Recidiva z hlediska vědních oborů blízkých trestnímu právu: kriminologie

Kriminologie je *samostatná, interdisciplinární věda, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminalitu, její příčiny, prevenci a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, formální sociální kontrolu kriminality uskutečňovanou prostřednictvím trestní justice, neformální sociální kontrolu, společenské procesy kriminalizace a viktimizace, a veřejné mínění o kriminalitě*.⁵⁴ Je tedy vědou empirickou zaměřující své poznání na reálné jevy a okolnosti s kriminalitou související.⁵⁵ Chápeme ji jako nauku zkoumající zločinnost jako společenský jev, formy zločinnosti i její stav, příčiny, vývoj, stejně tak i opatření vedoucí k jejímu potlačení a prevenci.⁵⁶ Jak jsem již dříve ve své práci uváděla, není úzce legální vymezení recidivy jediným hlediskem jak na tuto závažnou problematiku nahlížet. Z pohledu kriminologie nezáleží na tom, zda byl pachatel za předchozí trestný čin odsouzen či alespoň stíhán, podstatné je že u něj vůbec k opakování trestné činnosti došlo. Jiným odlišujícím prvkem mezi právním chápáním a kriminologickým pojetím recidivy je skutečnost, že pokud na pachatele hledíme jako by nebyl odsouzen (tzv. zahlázení odsouzení), nemůže se v právním slova smyslu jednat o recidivu. Nicméně, ne tak z pohledu kriminologie. Takovéto vnímání zpětnosti v zásadě reflektuje skutečnost, že recidivující pachatel se nenapravil (ani po předcházejícím potrestání), a tedy resocializační působení systému na něj nebylo účelné. Právě rozdíly v odlišném pojmání recidivy tkví v tom, že zákonná definice tohoto problému vyžaduje a specifikuje náležitosti předchozího nápravného působení, jež jsou významné pro stanovení recidivy, kdežto kriminologie chápe toto nápravné působení v celé své šíři bez ohledu na trestní právo.⁵⁷ Podle některých autorů pak stačí k naplnění takového pojetí i „jen“ spáchání činu jinak trestného osobou, která podle platného trestního práva není dosud trestně odpovědná, pokud na ni bude následně výchovně působeno (např. ve škole).⁵⁸

Vychází tedy ze skutečného stavu, kdy není brán ohled na takové právní instituty jako je odsouzení, zahlázení odsouzení nebo amnestie, za předpokladu, že před nově spáchaným trestným činem proběhly jakékoliv resocializační pokusy o nápravu pachatele, avšak marně. Kriminologická recidiva tak kromě recidivy v nejčistším pojetí (pravé recidivy), zahrnuje i vícečinný souběh či recidivu zdánlivou. Přesto toto pojetí není samoúčelné, neb má velký význam z hlediska boje s recidivou hledáním jejích příčin a snahou pochopit osobnost pachatele. Dále i po právní stránce bude mít kriminologické pojetí relevantní význam, neboť orgány činné

⁵⁴ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 2.

⁵⁵ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 7.

⁵⁶ STRAUSS, J. a kol. *Úvod do kriminalistiky*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. s 46.

⁵⁷ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele I. díl*. 1. vyd. Praha: VÚK, 1986. s. 90.

⁵⁸ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele I. díl*. 1. vyd. Praha: VÚK, 1986. s. 89.

v trestním řízení tak mají možnost posoudit pachatele a jeho kriminální jednání ve všech souvislostech, a postihnout jej adekvátním trestem odvíjejícím se od potenciální možnosti jeho nápravy.⁵⁹

Na rozdíl od pozitivního práva, má kriminologie v zorném poli svého zkoumání i případy, kdy se o zpětnost v právním smyslu nejedná. Tím nám dovoluje komplexněji studovat celou strukturu recidivního pachatele, zahrnuje v to i jeho ať již vrozená či postupně získaná biologická a psychologická specifika, a zjistit jaký dopad mají vnější okolnosti a podmínky na jeho rozumovou, citovou a volní sféru psychiky, respektive je-li takový recidivista napravitelný. Stejně tak jako posoudit závažnost a nebezpečnost jeho jednání do budoucna, a též vede k individualizované volbě nápravných opatření (vzdělávacích, výchovných, léčebných a samozřejmě také vedoucích k vyloučení ze společnosti).⁶⁰

5.1. Příčiny recidivy

Otázky po příčinách recidivy jsou v oboru trestního práva jedny z nejčastějších. Proč se z člověka stává kriminální jedinec? Proč, když ve většině případů bezpečně ví, že se jedná o jednání trestním právem zakázané, přesto přistoupí ke spáchání trestného činu? Co vede pachatele závažné kriminální činnosti k jejímu opakování? Tyto otázky si kladou odborníci již od dob počátků kriminologie. Jedná se o tzv. individuální predikci pachatele. V našem případě, předvídání případné kriminální recidivy u konkrétního jedince.⁶¹ *Dlouhodobé kriminální chování totiž nezpůsobuje jeden faktor, jak konstatuje současná kriminologie ve svých studiích, ale celá řada rozličných faktorů, které se vzájemně ovlivňují, spolupůsobí a směřují pachatele k páčání trestné činnosti. Nejedná se tedy o osoby, které páchají trestnou činnost, protože jsou zkrátka "takové", jak bývá činnost recidivistů s oblibou laickou veřejností vysvětlována, nýbrž takové jednání je jako každé jiné lidské chování výsledkem interakce především psychologických, genetických, rodinných a sociálních faktorů.*⁶² Na otázku co způsobuje recidivní chování pachatelů trestné činnosti tedy neexistuje jednoznačná odpověď, a proto nemá smysl po jedné konkrétní pátrat. Nicméně, to víme dnes. Tomuto poznání předcházelo vytváření teorií kriminálního chování, jež měly za úkol zjistit, která ze skutečností ovlivňující vývoj a život pachatele zapříčiňuje jeho kriminální, potažmo recidivní chování.

---

⁵⁹ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele I. díl*. 1. vyd. Praha: VÚK, 1986. s. 89 an.

⁶⁰ SUCHÝ, O. *Osobnost pachatele I. díl*. 1. vyd. Praha: VÚK, 1986. s. 28 – 29.

⁶¹ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008. [online] Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/350.pdf>

⁶² AINSWORTH, P.B. *Psychology and Crime: Myths and Reality*. 1. vyd. Harlow: Longman, 2000. s. 62.

5.1.1. Vývoj názorů na příčiny kriminality

V kriminologii lze odlišit tři vývojová stádia, respektive tři hlavní směry jejího vývoje. Klasická škola 18. století vychází z předpokladu, že člověk je bytost rozumná, o vlastní vůli a svobodná. Časově klasická škola spadá do etapy osvícenství. To je myšlenkové hnutí vyzdvihující racionalismus, logiku a humanismus. Je to období tvorby Jeana Jacquese Rousseaua nebo Françoise Voltaira, jejichž myšlenky pozitivně ovlivnily tvorbu takového velikána trestního práva jako byl Cesare Beccaria⁶³. Inteligentní bytost s volní svobodou je tedy sama strůjcem svého osudu a je srozuměna s tím, že za porušení přijde trest (přesto se sama dobrovolně rozhodně spáchat trestný čin). Odpovědí společnosti na kriminální chování jedince je přijetí premisy, že zločin se nesmí vyplácet. Trest, který bude následovat musí být vyšší a zásadnější, než prospěch ze samotného zločinu. Pozitivistická škola 19. století se ke klasické škole staví do opozice, když tvrdí, že chování lidského jedince je podmíněno fyzickými, psychickými a sociálními faktory, jež tento nemá pod kontrolou.⁶⁴ Významný představitel tohoto směru Cesare Lombroso (viz. níže) tvrdí, že úkolem kriminologie je tyto predispozice zjišťovat a zkušenostmi (empiricky) poznávat, neboť na základě takového poznání lze pachatele od páchaní další trestné činnosti odradit. Můžeme říci, že u klasické školy vystupuje do popředí minulost pachatele, samotný zločin, vina a ochrana právního státu jako takového, u pozitivistů je to osoba pachatele a jeho nebezpečnost pro budoucnost a především terapeutické působení s cílem nápravy jeho nebezpečného chování. *Přestože pozitivisté, jako představitelé empirických výzkumů v oblasti kriminality, v čele s Lombrosem, kritizovali klasickou školu za její nedostatečné vědecké a empiricky nepodložené vysvětlování příčin zločinu a hledání odpovědi na něj, byli to právě představitelé klasické školy, kteří poprvé jasně formulovali potřebu zjistit příčiny kriminality a odmítali jako nevědecké do té doby převažující teologické zdůvodnění zločinu jako hříchu a z toho vyplývající odplatné pojetí trestní spravedlnosti.*⁶⁵ Zajímali je totiž otázky typu, jaké jsou vnitřní pohnutky pachatelova chování, psychologie jeho osobnosti, jakou úlohu hrají státní instituce v možnosti případné nápravy kriminálního jedince a jaké by byly ideální reformy trestního zákonodárství té doby. Posledně uvedené se dostává do centra pozornosti zejména ve

---

⁶³ Zásadním a průlomovým dílem je studie *O zločinech a trestech*, upozorňující na nedostatky trestní politiky tehdejší doby. Mnoho ze zde formulovaných zásad je poplatných dodnes (např. rychlost trestního řízení, nahrazení odplatné funkce trestu nápravnou, nahrazení trestu smrti doživotním odnětím svobody nebo upřednostnění prevence kriminality. Pod vlivem tohoto pojednání, ruší císařovna Marie Terezie torturu a později císař Josef II. i trest smrti, napříč osvícenskou Evropou dochází k reformaci trestního práva.

⁶⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 53.

⁶⁵ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 53 – 54.

druhé polovině 20. století, kdy se těmito otázkami zaobírá moderní kriminologie tak, jak ji známe dnes.

5.1.2. Některé kriminologické teorie a výzkumy⁶⁶

5.1.2.1. Kriminologické teorie

Kriminologické teorie jsou velmi heterogenní, nicméně pro začátek zásadní bude teorie zločinnosti, jež spočívá v genetických předpokladech pachatele k páchání trestné činnosti. Hlavním průkopníkem této teorie je výše zmíněný Cesare Lombroso. Ten ve svých dílech,⁶⁷ ovlivněn Darwinovou teorií o přirozeném výběru, popisuje podstatu a původ zločince s využitím antropologických poznatků, kdy na jejich základě označuje pachatele trestných činů za dědičně předurčeného ke kriminální činnosti. Toto pojetí zločince pochopitelně vyvolalo v akademických kruzích velký rozruch. V současnosti je tato teorie díky mnohaletým výzkumům zpochybněna, nicméně neustále probíhají výzkumy na poli genetiky a jejího vlivu na osobnost pachatele a jeho sklon k páchání trestné činnosti. Srovnávací studie týkající se vlivu biologických rodičů s kriminální minulostí na děti, jež také podlehly kriminálnímu jednání (tzv. adopční studie), studie delikventního chování u jednovaječných dvojčat či sourozenců, hledání genu zločinnosti, nejsou v moderní kriminologii ničím neobvyklým. Avšak stejně jako jiné teorie, které se týkají určitých mozkových činností a pochodů nebo nadbytečnosti chromozomu Y, ani tyto jednoznačně nestanovili příčinu delikventního chování, respektive neprokázaly, že by touto příčinou byla dědičnost.

Další z osobnostních teorií kterou bych chtěla zmínit, je teorie psychopatické osobnosti pachatele trestného činu, který se dopouští zejména brutálních a velmi závažných zločinů, u nichž na první pohled není zřejmá příčina. Takový pachatel je nadprůměrně inteligentní sebestředný sobec, jehož zločiny jsou propracované do posledního detailu. Až chronicky lze a postrádá jakoukoliv dávku empatie. Přes svou až zvrácenou logiku a pokřivený pohled na svět, je přísně racionální a své jednání si pro sebe dokáže odůvodnit. Znamky psychopatického vývoje můžeme u pachatele pozorovat již v dětství a průběhu dospívání. Jedná se zejména o poruchy spánku, noční pomočování, vandalismus a žhářství, ale též týrání zvířat a mladších dětí. Z těchto ukazatelů lze odvodit pachatelovu pozdější, v podstatě předprogramovanou závažnou kriminalitu. Ovšem všechna tato pozorování postrádají empirickou hodnověrnost, a proto nelze v tomto případě zobecňovat. Ne každý jedinec, který se v dětství pomočuje nebo zapaluje stohy,

---

⁶⁶ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 51 – 104.

⁶⁷ Především v díle *Delikventní člověk* z roku 1876

se nutně musí stát pachatelem závažné trestné činnosti (a trestné činnosti vůbec). Dříve ve velké míře užívaný termín pro člověka s takovou poruchou osobnosti - psychopat, byl nahrazen příznačnějším (a konformnějším) termínem sociopatická či psychopatická osobnost, respektive disociální porucha osobnosti.

Nelze nezmínit i přístup psychoanalytický a slavnou Freudovu psychoanalýzu⁶⁸. Ta kromě pátrání po příčinách různých psychických poruch a projevů deviantního chování, zkoumá i příčiny kriminálního chování. V případě, že v raném dětství nedochází k naplňování a uspokojování základních pudových potřeb, nastává v pozdějších vývojových etapách života jedince nevratné poškození osobnosti. To může spočívat v pocitech méněcennosti nebo nedostatku empatie či neschopnosti navazovat normální zdravé vztahy a vyústit až v kriminální jednání. V případě selhání otce, jenž je pro proces sebepoznání rozhodující postavou, se nemusí plně rozvinout jedna ze složek osobnosti (superego) a v pozdějším období tak může dojít k tomu, že takový jedinec vlivem nedostatečných zábran bude mít problémy s uznáváním autorit a dodržováním sociálních norem, trestní zákon z toho nevyjímaje. Opačným problémem (velké nároky na superego a potlačení ID) pak může být tzv. oidipovský komplex a s ním spojené pocity viny, a z nich pramenící touha po potrestání. Tato může vyústit ve spáchání trestného činu, za nějž bude následovat „zasloužený“ trest.

Předposlední teorií kterou zde zmíním, je teorie podmíněného chování, spadající narozdíl od ostatních uvedených mezi teorie socializační. Socializační teorie, též teorie učení (behaviorální teorie), nahlízejí na kriminalitu z pohledu socializačního procesu. Dle nich se sociálně odlišné chování, z našeho pohledu kriminální, učí v průběhu osvojování si norem chování, hodnot a mezilidských vztahů tak, jako každé jiné chování. Oproti osobnostním teoriím vystupují do popředí socializační mechanismy, *tedy okolnosti a faktory významné pro vývoj lidského jedince v sociální bytost*.⁶⁹ Zkoumají tedy vliv nejbližšího okolí (rodina, vychovatelé), příslušnosti k určité sociální vrstvě nebo skupině, školního i pracovního začlenění na formování jedince a utváření jeho hodnotového žebříčku v kontextu s obvyklým průběhem socializačního procesu u nedelikventní populace. Teorie podmíněného chování, jak již název napovídá, vychází z poznatků ruského fyziologa Ivana Petroviče Pavlova a jeho pokusů se zvířaty⁷⁰. Nicméně tuto teorii v souvislosti s lidskými jedinci formuloval Hans Jürgen Eysenck⁷¹ a uplatnil tak Pavlovovy

---

⁶⁸ Teorie ID (pudová složka osobnosti), ego (racionální složka osobnosti) a superega (sociální či morální složka osobnosti) formulovaná Sigmundem Freudem na přelomu 19. a 20. století.

⁶⁹ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 76.

⁷⁰ Domnívám se, že jeho pokusy se „slintajícími“ psy nemusím dále rozebírat, neboť jsou laické, natož odborné veřejnosti dostatečně známy.

⁷¹ Britský klinický psycholog, německého židovského původu, který žil v letech 1916 – 1997.

poznatky. Podle něj je společensky přijatelné chování v dospělosti podmíněno výchovou takového jedince v dětství. Prostřednictvím napomínání, nesouhlasu a trestání nepatřičného jednání, je dítěti vštěpováno, jak se má chovat správně a přizpůsobit své chování společenskému očekávání.

Nakonec se ještě zastavím u zástupce tzv. strukturálních teorií vycházejících z vlivu sociálního prostředí ve kterém se jedinec pohybuje po celý svůj život, kterým bude Sellinova⁷² teorie kulturního konfliktu. Jak sám název napovídá, bude se jednat o konflikt mezi příslušníky různých kultur (v českém prostředí se přímo nabízí konflikt mezi většinovou a romskou společností), respektive o dopad střetnutí navzájem odlišných hodnotových systémů, vzorců chování a postojů.⁷³ Kriminalita se tedy promítne v chování jednotlivců pocházejících ze zemí či oblastí s odlišným kulturním, sociálním a hospodářským vývojem.

5.1.2.2. Kriminologické výzkumy

Kriminologické výzkumy se zaměřují především na to, aby maximálně obsáhly veškeré dostupné informace a kriminologicky významné empiricky ověřené údaje o delikventní populaci, a na jejich základě předpověděly s co největší pravděpodobností delikventní chování některých jedinců v budoucnosti. Výsledky kriminologických výzkumů sice nedávají vzniknout ucelené koncepci, která by vysvětlovala proč pachatel jedná tak, jak jedná. Nehledají jedinou příčinu kriminálního, potažmo recidivního chování, ale snaží se na jejich základě vyslovit obecný závěr o předmětu svého zkoumání (např. dospívající chlapečci) a pomoci tak stanovit co nejúčinnější preventivní opatření k jejich ochraně (předejít páchání trestné činnosti) i ochraně společnosti.

Co se týče konkrétních kriminologických výzkumů, za všechny bych zmínila především výzkumy manželů Glueckových a tzv. Cambridgeskou studii.

Projekt manželů Glueckových probíhal v letech 1939 až 1948, jednalo se tedy o dlouhodobý výzkum. Předmětem zkoumání byla skupina pěti set dospívajících chlapců od jedenácti do sedmnácti let věku, kteří byli díky své delikventní činnosti umístěni v nápravně výchovných ústavech. Manželé Glueckovi tuto skupinu porovnávali se stejně početným vzorkem chlapců odpovídajícího věku, avšak bez kriminální minulosti (tzv. kontrolní vzorek). Zajímavostí je, že všech pět set chlapců z kontrolního vzorku bylo vybíráno jako zrcadlový odraz některého z delikventů. Tedy tak, aby co do věku, barvy pleti, inteligence nebo místa bydliště byli co nejvíce podobní členům delikventní skupiny. Rozsáhlý tým složený z právníků, psychologů, psychiatrů a antropologů nebo sociálních pracovníků měl za úkol prostřednictvím rozhovorů,

---

⁷² Thorsten Sellin (1938), americký sociolog.

⁷³ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 82.

zkoumáním oficiálních dokumentů a verifikací, získaných informací od třetích osob, sesbírat a vyhodnotit co nejvíce informací o zkoumaných subjektech. Jak z hlediska sociálního prostředí jedinců obou skupin, tak také jejich rozumové, duševní a tělesné vlastnosti a schopnosti. Stejná šetření pak proběhla znovu ještě dvakrát, kdy pozorovaní jedinci dosáhli věku dvaceti pěti, respektive jedenatřiceti let. Z proběhlého výzkumu vyplynulo, že rizikovými faktory v životě dospívajících chlapců jsou: výchovný styl otce, dohled matky, emocionální vztah k oběma rodičům a soudržnost rodiny, a právě sem by se měla zaměřit kriminální prevence. Dva roky po skončení výzkumu, v roce 1950, publikují manželé Glueckovi studii s výsledky svého výzkumu. Přestože tato byla záhy zpochybněna pro nedostatky metodických postupů, zůstává zásadním počinem v oblasti dlouhodobých výzkumů takového rozměru.

Z evropských počínů na poli kriminologických výzkumů bych vyzdvihla další dlouhodobý výzkumný projekt, a to tzv. Cambridgeskou studii pánů Westa a Farringtona. Tito přes dvacet let zkoumali skupinu čtyř set jedenácti chlapců z jedné Londýnské dělnické čtvrti, narozených v letech 1951 až 1954. V prvním kole výzkumu těmto bylo kolem devíti let a v určitých intervalech se jednotlivá kola výzkumu opakovala, až do dovršení dvaceti čtyř let věku. Oproti výzkumu manželů Glueckových, kteří kontrolní vzorek srovnávali s již delikventní populací, porovnávali West a Farrington cílovou skupinu ještě dříve, než vůbec k nějakému kriminálnímu jednání došlo. Tedy jaké procento chlapců a proč bude v průběhu výzkumu vykazovat kriminální aktivitu. Stejně jako Glueckovi, i West s Farringtonem nakonec dospěli k pěti klíčovým rizikovým faktorům: nízký příjem rodiny, velká početnost rodiny, nedostatky ve výchově, nízká inteligence a kriminální minulost alespoň jednoho z rodičů. Čím vyšší počet těchto faktorů se u některého z chlapců vyskytl, tím vyšší byla pravděpodobnost, ne však nutnost, že se dopustí delikventního jednání. West s Farringtonem se stali autory studie, k níž se po celém světě nadále přihlíží a je tak základem pro stanovení rizikových faktorů, příčin i východisek při posuzování kriminálního chování a recidivy.

5.2. Prevence recidivy v kriminologickém pojetí

Prevenčí recidivy rozumíme předcházení a zamezování opakovanému páčání trestné činnosti mimo záběr trestního práva. Za prevenci opakování páčání trestné činnosti můžeme označit soubor všech opatření, která jsou s to opakování zabránit. V případě, že tato preventivní opatření selžou, nastupuje trestní právo jako represivní činitel (o tomto více v čl. 6.). V posledním období můžeme vysledovat pozvolný odklon od kriminální represe směrem právě

k předcházení páchaní trestné činnosti vůbec. *Je totiž mnohem účinnější zločinu předcházet, než jej následně trestat.*⁷⁴

Za posledních padesát let se vyvinulo několik klasifikací dle nichž lze této problematice předcházet. Mezi nejpoužívanější patří rozlišování preventivních opatření podle okruhu adresátů na které se vztahuje nebo podle obsahu, příležitosti či oběti trestného činu.

5.2.1. Prevence recidivy z hlediska okruhu adresátů⁷⁵

Z tohoto hlediska dělíme preventivní opatření na primární, sekundární a terciální. Primární prevence je zaměřena na celou společnost, tedy na všechny obyvatele na daném území. Prostřednictvím nástrojů jako je sociální a trestní politika, kulturní nebo hospodářská politika, ale také média, se státní moc snaží cíleně ovlivňovat příčiny kriminality, potažmo její recidivy. Stejně tak i veřejnost sama by se měla snažit vytvořit co nejlepší podmínky pro bezproblémový vývoj a socializaci jedince. Ať už jde o výchovu nebo péči o rodinu či výběr vhodných volnočasových aktivit. Na rozdíl od primární, se sekundární prevence nezaměřuje na celou společnost, ale pouze na okruh potenciálně rizikových jedinců, u nichž tak jsou zvýšené předpoklady, že by v budoucnu mohli páchat trestnou činnost. Zaměřuje se tedy na rizikové sociální skupiny, mezi něž patří narkomani, bezdomovci, děti ze sociálně slabých rodin a také mladiství. Prostřednictvím různých poraden a socializačních programů, systémem nápravných zařízení nebo alternativním výkonem trestu se zaměřuje na změnu chování těchto jedinců na prosociální. A konečně na konkrétní jedince s cílem předejít opětovnému páchaní trestné činnosti se zaměřuje prevence terciální. Pomocí činnosti orgánů činných v trestním řízení (především policie), systémem nápravně výchovných zařízení a institucí pečujících o propuštěné z výkonu trestu se snaží zabránit (represivním, výchovným a resocializačním působením) tomu, aby k opětovnému páchaní trestné činnosti docházelo.

5.2.2. Prevence recidivy z hlediska obsahu, příležitosti a oběti⁷⁶

Stejně jako u předchozího členění, můžeme i zde rozdělit prevenci do třech úseků. Z hlediska obsahu rozlišujeme sociální prevenci. Rozhodující pro situační prevenci je hledisko příležitosti a viktimologická prevence má na zřeteli oběť trestného činu.

Za sociální prevenci považujeme nejobsáhlejší podobu prevence. Její zaměření je profilováno na některé nežádoucí jevy ve společnosti, v nichž mohou příčiny kriminálního jednání (tedy i recidivy) spočívat. Mezi tyto řadíme nadměrné užívání alkoholu, drogovou

⁷⁴ Cesare Beccaria *O zločinech a trestech*.

⁷⁵ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 5.

⁷⁶ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 5.

závislost, nezaměstnanost, prostituci nebo extrémně pravicová hnutí, na což lze prostřednictvím právního řádu adekvátně reagovat. Stejně významným faktorem, kromě právní regulace, bude regulace morální, a to každého jednotlivého člena společnosti. Situační prevence se snaží předcházet navození takových situací, při kterých se značně zvyšuje pravděpodobnost spáchání trestného činu. Tak třeba v případě klenotnictví, které není střeženo kamerovým systémem, dojde k loupežnému přepadení spíše, než v klenotnictví které monitorovací systém má. A opět, spíše dojde k loupežnému přepadení klenotnictví s kamerovým systémem než toho, které má ochranu přítomnou na místě. Poslední o které se zmíním je prevence viktimologická, která se zaměřuje na pravděpodobné oběti pachatelů trestných činů. Všem holčičkám je již od útlého věku vštěpováno, že si nemají zkracovat cestu přes park, když mohou domů dojít po osvětlené ulici. Stejně tak mnoho mladých pánů potvrdí, že by v noční tramvaji nebyli okradeni, pokud by byli střízliví. Tato prevence spočívá v poučování veřejnosti o tom, jakým způsobem se lze vyhnout tomu, aby se stali oběťmi trestných činů.

6. Recidiva z hlediska vědních oborů blízkých trestnímu právu: penologie

Postupný vývoj dal vzniknout penologii jako samostatné neprávnické disciplíně, zabývající se poznáváním ukládaných trestů a jejich účinností. Předmětem jejího zkoumání je účinnost všech trestů, obzvláště výkonu trestu odnětí svobody.⁷⁷ Byť se tedy jedná o disciplínu neprávnickou, s trestním právem úzce souvisí, protože zatímco zákonné legální předpoklady k ukládání a výkonu trestů ošetřují předpisy práva trestního, tak konkrétní výkon těchto trestů je předmětem právě penologie. Dle Kuchty a Válkové se penologie „zabývá výzkumy trestních sankcí, jejich výsledností z hlediska pravděpodobnosti budoucí recidivy i vedlejšími negativními důsledky jejich uplatňování – jako je stigmatizace nebo prizionizace“.⁷⁸

Stigmatizace je připsování určitých negativních vlastností konkrétní osobě, v našem případě recidivnímu pachateli propuštěnému z výkonu trestu odnětí svobody. Jde o určité nálepkování (viz. výše labeling effect) takového pachatele. Okolí na něj nahlíží s již vytvořeným jasným názorem, aniž by propuštěný dostal šanci nějakým způsobem prokázat, že se napravil. Společnost jej a priori bude odsuzovat a zařadí si jej do škatulky „propuštěný vězeň“, a to se všemi negativními názory a domněnkami (i když nutno uznat, že v mnohých případech nebudou s takovým míněním daleko od pravdy). Což samozřejmě ztěžuje jeho návrat do společnosti a znesnadňuje resocializaci jako takovou, neboť většinou společností mu toto ani není umožněno. Nelze se pak divit, že tuto přisouzenou mu sociální roli přijímá a vyhledává společnost podobně stigmatizovaných, čímž se zpravidla navrací zpět k páchání trestné činnosti.⁷⁹

Prizonizaci v tomto kontextu chápeme jako proces pozvolného přetváření osobnosti uvězněné osoby. Během pobytu ve vězení totiž dochází, vlivem působení prostředí, k pozvolnému odtrhávání vězněného od reality „tam venku“. Pachatel ve výkonu trestu je čím déle ve věznicí setrvává, tím více vtahován do tohoto prostředí, v němž si již našel své místo, přijal hodnoty této společnosti, sžil se s ostatními, dodržuje určitý řád, zkrátka naučil se v tomto prostředí žít. Nemá jinou alternativu kde by trávil volný čas, nemá jiné osoby s nimiž by se stýkal (než vězněné a případně dozorce), žádné stimuly z venku, v případě, že na něj po propuštění nečeká rodina, ani motivaci se vracet mezi ostatní společnost. Pobyt ve vězení se postupně stává více a více normální, že takový člověk mimo něj již nedokáže žít. Nutno dodat, že

⁷⁷ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 198.

⁷⁸ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 4.

⁷⁹ KALVODOVÁ, V. *Několik poznámek k dlouhodobým trestům odnětí svobody a právu odsouzeného na resocializaci*. [Trestní právo, 10/1997, s. 6]

k tomuto dochází spíše u delších trestů odnětí svobody, či při opakovanějším dlouhodobějším pobytu za mřížemi.⁸⁰

V souvislosti s uvedeným můžeme konstatovat, že dlouhodobý výkon trestu odnětí svobody snižuje, až téměř znemožňuje úspěšnost začlenění pachatele zpět do společnosti po propuštění z výkonu trestu.⁸¹

Penologii můžeme chápat buď v užším pojetí, kdy je představována výkonem trestu odnětí svobody a ochranných opatření, nebo v pojetí širším, kdy jsou k tomuto zahrnuty ještě alternativní tresty. Hlavní důraz je kladen na úsek penologie, jenž se zabývá zkoumáním otázek souvisejících s nepodmíněným trestem odnětí svobody a jeho výkonem, zejména účinností takového trestu a jeho vedlejšími účinky, a tím je penitenciaristika.⁸² Bez ohledu na zde uvedené, si trůufám konstatovat, že úzké propojení trestního práva s dalšími vědními obory jako je kriminologie, penologie či kriminalistika a ostatní forenzní obory, přináší větší aktuálnost, flexibilitu i zefektivnění do platného trestního práva a jeho uplatňování.

Vymezení recidivy z pohledu penologie bude o něco užší než z pohledu kriminologie, avšak širší než z trestněprávního pohledu. V tomto případě se bude jednat o recidivu, pokud se pachatel trestného činu minimálně podruhé ocitá ve výkonu trestu odnětí svobody.⁸³ Automaticky se vloudí myšlenky, že předchozí učiněná opatření se minula účinkem a převýchova pachatele se zjevně nezdařila. Penologie se tedy ptá, co nutí pachatele (po propuštění z výkonu trestu) znovu páchat trestnou činnost, proč uložené opatření nebylo úspěšné a k jakým dalším opatřením přistoupit, aby k tomuto v budoucnu nedocházelo.

6.1. Trest jako výchovný prostředek k nápravě pachatele

Život ve společnosti ostatních lidí s sebou nese určité zvyklosti a pravidla, jež je nutno dodržovat. V případě, že k tomu nedochází, respektive dojde k jejich porušení, následuje sankce. Pro případ toho nejzávažnějšího porušování norem ve společnosti tu máme systém trestního práva, který ji pomáhá chránit a současně regulovat. Na jeho základě a v rozsahu jenž stanoví, mohou být k vymození společensky přizpůsobivého chování ukládány sankce (tresty), jako nejtvrďší prostředky státního donucení. Hlavním cílem takového trestu je pozitivní působení na pachatele vedoucí k jeho nápravě. Trestem je pachatel podněcován k tomu, aby si uvědomil své chování a důsledky které přináší (a to nejen ty prvotní pozitivní – obohatil se, ale především ty

---

⁸⁰ BLATNÍKOVÁ, Š. *Osobnost recidivního pachatele a výkon dlouhodobého trestu*. [České vězeňství, 1/2005, s. 16]

⁸¹ KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š. *K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody*. [Kriminalistika, 3/2004, s. 194]

⁸² MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: MUNI, 1995. s. 3.

⁸³ SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. 1. vyd. Praha: VÚK, 1983. s. 89.

negativní – usmrtil pokladníka), a napříště (po skončení trestu) již v trestné činnosti nepokračoval. V popředí tedy stojí snaha pachatele napravit tak, aby byl schopen návratu do společnosti a vyhnul se tak recidivnímu chování. Měl by získat takové společenské návyky, které nektrastují s právním chováním tak, jak jej vyžadují trestní předpisy. Naučit se nést plnou zodpovědnost za vlastní jednání, respektive předvídat a zhodnotit rizika toho, co by se mohlo stát, pokud by sklouzl zpět ke kriminálnímu chování.

Jak se moderní státy vyvíjely, vyvíjelo se současně i trestní právo. A tak i český trestní zákoník taxativně jmenuje počet trestů, které je možné pachateli uložit. Trest smrti je již dávno zrušen, nicméně trest odnětí svobody na doživotí se ve své podstatě stává jeho nástupcem. Trest odnětí svobody jako takový má poměrně dlouhou historii, zdálo by se tedy, že je osvědčeným prostředkem k nápravě pachatele. Přesto a zvláště v poslední době dochází ke zpochybňování jeho nápravného účinku a sílí tlak na ukládání flexibilnějších sankcí, které by více podpořily resocializaci pachatelů trestných činů. Proto kromě trestu odnětí svobody, zná česká trestní úprava i alternativní tresty s odnětím svobody nespojené. Toto umožňuje soudcům ukládané sankce individualizovat dle okolností případu a trest tak pachateli „ušít na míru“, aby bylo dosaženo jeho co nejintenzivnějšího nápravného působení.

6.2. Účel a funkce trestu

6.2.1. Účel trestu

Ve starověku se setkáváme s odplatnou funkcí trestu. Cílem je oplatit zločinci to, co sám svým jednáním způsobil. Slavný Chammurapiho zákoník uvádí: *Jestliže plnoprávný občan vyrazí oko příslušníku plnoprávných občanů, bude i jemu vyraženo oko*, tedy zkráceně „oko za oko, zub za zub“. Podobně uvažovali, již o poznání později, Kant a Hegel, když zastávají tzv. absolutní teorii trestu. Trest je výsledkem kategorického imperativu a obnovením práva, jakožto ideál spravedlnosti bez dalšího účelu či cíle.⁸⁴ V opozici stojí další osvícenská teorie, teorie relativního trestu. Ta s uložením trestu spojuje společensky užitečné následky a cíle – zabránit opětovnému kriminálnímu jednání, tedy zabránit recidivě pachatele. Současná právní úprava kombinuje obě dvě výše uvedené teorie, kdy trest má páchní dalších trestných činů předcházet (generální prevence) a současně speciální prevencí působit na pachatele, o němž je rozhodováno, aby se páchní trestné činnosti nadále zdržel.⁸⁵ Trest tedy zahrnuje jak prvky generální, tak speciální prevence, čímž představuje prostředek k dosažení cílů trestního práva. Součinnost generální a speciální prevence se odráží i v zásadě individuálního ukládání trestních sankcí tak,

⁸⁴ MEZNÍK, Z., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: MUNI, 1995. s. 4.

⁸⁵ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 185.

aby tyto byly přiměřeně úměrné závažnosti spáchaného činu. Důraz na generálně preventivní působení trestu, nesmí převážit působení speciálně preventivní, neboť nelze ukládat trest neúměrně vysoký ke spáchanému provinění. Přiměřenost má totiž značný význam pro jeho účinnost. Protože jak nepřiměřeně nízký, tak neúměrně vysoký trest ztrácí svůj odstrašující účinek. Účinnost naopak zvyšuje spravedlnost trestu, jeho neodvratnost a včasné uložení.

Účelem trestu je již několikrát zmiňovaná ochrana společnosti, odvracení trestných činů směřujících proti právům a svobodám občanů v jakémkoliv směru, částečně i kontrolovat kriminalitu a zabraňovat v opakování trestné činnosti. Dále je smyslem trestu prostřednictvím generální prevence vychovávat společnost, vychovávat pachatele trestných činů v řádné občany, vést je k pro-společenskému chování a napravit je.⁸⁶

6.2.2. Funkce trestu

Členění funkcí trestů je odvozeno od stejně nazvaných teorií. Jde o retributivní teorii, teorii odstrašení, rehabilitační, eliminační a restituční teorii.

- Retributivní teorie a odplatná funkce trestu

„*Teorie odplaty usiluje o vytvoření rovného a proporcionálního vztahu mezi proviněním a trestem.*“⁸⁷ Pachatel trestného činu se naprosto vědomě a samostatně rozhodne, že trestný čin spáchá, čímž zároveň přistupuje na to, že následně bude potrestán. Trest je chápán jako msta společnosti, respektive státu, pachateli za to, čeho se dopustil. Existuje morální povinnost uložit trest člověku, který porušuje nejen morální zásady trestního práva. Trest tedy musí představovat škodu, jež pachateli vznikne odplatou za spáchání trestného činu. Otázkou je, jak určit škodu, která má pachateli vzniknout a dle čeho a jak posoudit závažnost skutku který spáchal. Z převážně morálních důvodů je retributivní funkce trestu oslabena, přesto se i dnes její prvky v pojetí trestu vyskytují.

- Teorie odstrašení a odstrašující funkce trestu

Jak již název napovídá, má tato funkce pachatele odstrašit a vůbec jej odradit od spáchání dalšího trestného činu (speciální prevence). Přičemž stejný účinek má na případné prvopachatele (generální prevence). Újma, jež by měla pachateli vzniknout jako trest, může sama o sobě vést k odrazení od další kriminální činnosti (finanční trest, zákaz činnosti i trest odnětí svobody). Pokud pachatel zjistí, o co všechno by mohl přijít, dost možná si rozmyslí, zda za to spáchání trestného činu stojí. Z toho můžeme usoudit, že pro docílení maximálního účinku bude třeba přihlížet spíš k osobě pachatele, než ke

⁸⁶ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 188.

⁸⁷ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 189

škodlivosti trestného činu. Tento trest je nutno spojit s odstraněním veškerých výhod, které byly trestným činem dosaženy, měl by být rovnocenný prospěchu, jež byl činem získán a měl by být exemplární.

- Rehabilitační teorie a nápravná funkce trestu

Rehabilitační teorie vidí jako jediné ospravedlnění uloženého trestu zajištění pachateli odborného zacházení, jehož prostřednictvím by bylo možno rozpoznat, které z osobnostních i behaviorálních vlastností se podílely na páchání trestné činnosti. Od toho se potom odvíjí i cíle nápravného procesu tak, aby došlo k nápravě. Kriminální chování je totiž výsledkem negativních vlivů, jež bezprostředně na pachatele působí. Jedná se zejména o vrozené biologické a psychologické předpoklady, vliv rodinného prostředí, výchovu, zkušenost, aj. Podle rehabilitační teorie se pachatel v extrémních situacích nerozhoduje zcela svobodně (nemůže si vybrat zda trestný čin spáchá či nespáchá), neboť je jaksi geneticky a výchovně předurčen k určitému typu páchání trestné činnosti. Přejímá vzorce chování ze svého nejbližšího okolí, a to pak považuje za normální. Případně „si nemůže pomoci“ z důvodu duševní poruchy či choroby. *„Cílem této teorie je opětovné zařazení pachatele do společnosti na základě dosažené změny v chování vyplývající z porozumění jeho problémovosti v sociálním kontextu“.*⁸⁸

- Eliminační teorie a izolační funkce trestu spojená s internací

Smysl trestního postihu dle eliminační teorie spočívá v dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od zbytku společnosti. Čímž je zajištěna nejen důkladná ochrana společnosti, ale samotný fakt uvěznění má být pro pachatele tím nejcitelnějším trestem. V současnosti se jedná o trest odnětí svobody a umístění v detenčním ústavu, kde je pachateli poskytována zároveň lékařská péče (sexuální devianti, pachatelé s poruchou osobnosti,...). Jak již mnoho výzkumů prokázalo, umístit všechny pachatele trestné činnosti do nápravných zařízení nelze, ať už z morálních, logických, ale i finančních důvodů. Trvalá izolace od společnosti nevede k nápravě pachatele, a proto jsou dlouhodobé tresty odnětí svobody tresty výjimečnými. Zjednodušeně lze říci, že na doživotí budou ve výkonu trestu odnětí svobody pouze ti pachatelé, u nichž jakýkoliv pokus o zařazení zpět do společnosti selhal a zároveň jsou pro tuto natolik nebezpeční, že nezbyvá nic jiného, než jejich izolace, aby se tak alespoň zabránilo páchání další trestné činnosti.

---

⁸⁸ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 191.

- Restituční teorie a kompenzační funkce trestu

Restituční teorie spočívá v odstranění následků trestného jednání a má význam pro náhradu škody, kterou oběť trestného činu utrpěla. Trest směřuje k finanční kompenzaci, respektive k uspokojení nároků či zmírnění následků těch, kdož byli poškozeni. Zásadní význam pak mají pojmy jako *omluva, lítost, náprava, pokání a odpuštění*.⁸⁹ Tento postoj k řešení kolizí s trestním zákonem neodmítá klasické postupy při ukládání sankcí, ale pouze je doplňuje, rozšiřuje *možnosti volby reakce na trestný čin a možnosti pro uplatnění individualizovaného přístupu k pachateli, což ve svých důsledcích pozitivně ovlivňuje účinnost trestního postihu*.⁹⁰

6.3. Působení trestu na pachatele a jeho výběr

Výrazným činitelem ovlivňujícím účinnost a působení trestu na pachatele je doba, kterou pachatel ve výkonu trestu odnětí svobody stráví. Tato doba by neměla být ani příliš krátká, ani neúměrně dlouhá, zkrátka trest odnětí svobody by měl být přiměřený, aby se dosáhlo co největšího pozitivního působení na pachatele. Někteří odborníci jsou přesvědčeni, že při trestu odnětí svobody nepřesahujícím ani šest měsíců, nemůže dojít zamýšlenému účelu. Při takto krátkém výkonu trestu nedochází z pachatelovy strany k uvědomění si závažnosti spáchaného prohřešku. Není ani ze společnosti vyloučen dostatečně dlouho na to, aby mu napříště hrozba takového trestu byla jasným signálem, že dopouštět opakování trestné činnosti se mu nevyplatí. Naopak, jak prokázaly výzkumy, jen malé procento předčasně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody se znovu dopustilo spáchání trestného činu. Pokud již ke spáchání došlo, jednalo se především o méně závažnou kriminalitu.⁹¹ Do osobnostních práv pachatele by tak mělo být zasahováno pokud možno co nejméně (dle zásady přiměřenosti), ale tak, aby ještě bylo možné dosáhnout zamýšleného efektu, co se jeho nápravy týče. Zda takové působení bylo účelné pak nejlépe odvodíme z toho, že pachatel se již opakování trestné činnosti nebude nadále dopouštět.

Nelze však přehlížet fakt, že výkon trestu odnětí svobody s sebou přináší, krom nápravného účinku, i negativa v podobě odloučení odsouzence od společenského života (rodiny, přátel, zaměstnání), přivýkání si vězeňskému režimu a pobytu za mřížemi, což naopak vede k pozdějšímu horšímu začleňování takového jedince do společnosti po propuštění z výkonu trestu. Pachatelé odsouzení k dlouhodobým trestům odnětí svobody dříve či později rezignují a plně se sžijí s životem ve věznici. Ztrácejí motivaci jakkoliv na sobě pracovat a ani v chování nedochází ke změně k lepšímu, a čím dál tím víc jsou přizpůsobeni žít mimo ostatní nekriminální

⁸⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 192.

⁹⁰ VÁLKOVÁ, H. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. [Právní rozhledy, 12/1999, s. 617]

⁹¹ MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J. *Základy penologie*. Brno: MUNI, 1995. s. 37.

společnost.⁹² Výkon dlouhodobého trestu odnětí svobody může u některých pachatelů vést ke zpřetrhání rodinných vazeb, kontaktů s přáteli a pozitivně působícím prostředím vůbec, protože odsouzený fakticky nemá možnost, jak tyto vazby zachovávat. Což opět ve svém důsledku vede k horšímu a pomalejšímu začleňování pachatele zpět do zdravé společnosti.

Ve velkém rozsahu lze v současnosti zaregistrovat snahu o rozšíření ukládání alternativních trestů, jež se jeví jako možnou alternativou k trestům odnětí svobody. Zároveň však neexistuje jednotná definice toho, co alternativním trestem rozumíme. Materiály OSN a Rady Evropy⁹³ uvádí, že alternativním trestem se rozumí *trest nespojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody*.⁹⁴ Alternativním trestem tedy rozumíme takový trest, který není spojen s odnětím svobody, ale doba trvání tohoto trestu je úměrná spáchanému trestnému činu, odsouzený má předpoklady uloženým podmínkám vyhovět a současně je tímto způsobem zajištěna vhodná pachatelova náprava. Nejedná se o vylepšení podmínek odsouzeného, či zmírnění trestu, ale umožňuje resocializaci pachatele na svobodě se všemi pozitivy, které takové řešení přináší – pozitivní vliv na snižování recidivního chování. U pachatelů odsouzených k nepodmíněným trestům odnětí svobody totiž velmi záhy dochází k selhání a opakování trestné činnosti (důvody viz. výše).

Alternativní tresty můžeme dělit na *modifikující výkon uloženého trestu odnětí svobody, opatření nespojená s odnětím svobody a ustoupení od uloženého trestu odnětí svobody*. V prvním případě se jedná o taková opatření, která jen pozměňují, změkčují výkon uloženého trestu odnětí svobody. Patří sem částečná detence, kdy je pachatel uvězněn pouze po část dne. Tedy po dobu, kdy hrozí zvýšené riziko páchaní trestné činnosti. Takovému jedinci je umožněno normálně vykonávat povolání, dále se vzdělávat atd., ale ve chvílích, kdy by měl mít „osobní volno“ je ze společnosti eliminován. Dále třeba tzv. víkendové vězení, které je dle německého trestněprávního řádu ukládáno mladistvým pachatelům trestných činů. V případě druhém půjde o alternativní tresty v pravém slova smyslu, tedy nespojené s trestem odnětí svobody. Sem můžeme zařadit finanční postih, respektive peněžitý trest, různá výchovná opatření (výchovný dohled, návštěva probačního či sociálního pracovníka), ale též omluva poškozenému, náhrada

---

⁹² KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š. *K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody*. [Kriminalistika, 3/2004, s. 194]

BLATNÍKOVÁ, Š. *Psychologické aspekty uvěznění*. [Psychologie dnes, 9/2004, s. 18]

⁹³ *Rezoluce o snížení vězeňské populace, alternativách trestu odnětí svobody a společenského začlenění* (Milán, 1985); *Evropský seminář o alternativách trestu odnětí svobody* (Helsinky, 1987); *Rezoluce č. (76) 10 „Některé alternativní tresty k vězení“* (viz. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005.)

⁹⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s. 214.

způsobené škody či nařízený příspěvek určité dobročinné organizaci. Tento výčet uzavírají opatření umožňující ustoupit od uloženého trestu odnětí svobody, a to především upuštění od potrestání nebo odložení rozsudku, ale též zavázání se soudu (obžalovaný před soudem slíbí, že se nadále bude řádně chovat, svého činu lituje a pokud tyto své závazky po určenou dobu splní, může soud od jeho potrestání upustit). Není třeba připomínat, že v případě ukládání alternativních trestů se nesmí jednat o zvlášť závažnou trestnou činnost.⁹⁵

Ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR⁹⁶ lze vyzorovat pozvolna se zvyšující trend v ukládání alternativních trestů, zejména podmíněných trestů odnětí svobody a ukládání obecně prospěšných prací. Současně klesá ukládání nepodmíněných trestů. Alternativní tresty ukládané u nás mají velký význam především u pachatelů, jež spáchali trestný čin poprvé (tzv. prvopachatelé), neboť u nich je šance adekvátního působení takto uloženého trestu nejvyšší a zároveň je tu velká šance, že se dalšího trestného činu již nedopustí. Problém ovšem nastává u pachatelů recidivujících. Soudce musí pečlivě zvažovat jaký trest by byl vhodný, kolik předchozích trestů již bylo vykonáno, jaký měl každý z nich účinek, které se osvědčily a které by ještě na pachatele mohly působit nápravně. Pokud totiž všechny možné alternativy trestů nevedly ke kýženému účinku (k nápravě pachatele a zabránění mu v páchání další trestné činnosti), nezbyvá soudci v podstatě jiná možnost, než uložit trest odnětí svobody. Přesto se toto vždy nezdá býti vhodným řešením. Zvláště ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody nevede (stejně jako předchozí tresty) k cíli. Ba právě naopak, takový pachatel se ve vězení spíše než napraví, zatvrdí a případně ještě něco „užitečného“ od spoluvězňů přiučí. Nemluvíme zde teď o pachatelích zvlášť závažné trestné činnosti, u nich totiž jiný trest, než trest odnětí svobody nepřipadá v úvahu. Často se tak sice nedosáhne převýchovného efektu, ale alespoň je takový člověk izolován od společnosti a ta je tímto dostatečně chráněna. V ostatních případech recidivujících pachatelů však není bezpodmínečně nutné tyto uzavírat na desítky let (pouze v důsledku mnohosti již dříve uložených menších trestů) a izolovat je tak od společnosti (do níž je pak stále těžší se vrátit), což je naprosto běžným postupem. Především v případě kratších trestů odnětí svobody (do pěti let) by měli vystoupit do popředí různé varianty alternativních trestů, jež by působily (nebo se o to alespoň pokusily) na odsouzeného na svobodě, čímž by se dosáhlo chtěného efektu. Takoví pachatelé mají ještě šanci naučit se žít v normální nekriminální společnosti, pokud je jim prostřednictvím různých výchovných plánů, socializačních programů či dohledu toto umožněno. Snažit se o to, aby pachatel nebyl vytržen ze svého přirozeného

---

⁹⁵ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2005. s 214 an.

⁹⁶ *Oficiální server českého soudnictví* [online]. infoData, Statistické ročenky. Dostupné z: <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionid=81a4183cff5500ad545ee7b88ab8>>

prostředí (samozřejmě nemám na mysli různé asociální skupiny a defektní prostředí), čímž by měl být ke své nápravě i více motivován, ale současně ze strany státu kontrolován (dohled, konzultace). V našem právním řádu půjde zejména o trest obecně prospěšných prací, podmíněčné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněčné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, upuštění od potrestání a podmíněčné upuštění od potrestání s dohledem, probační dohled a zabezpečovací detenci, domácí vězení anebo zákaz vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce, či různé odklony v trestním řízení (podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání).

6.4 Resocializace pachatele

Jak jsem již několikrát zmiňovala, náprava a začlenění pachatele zpět do společnosti je jednou z priorit aplikace trestního práva. Zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody hned ve svém druhém paragrafu uvádí: *S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.* Defektní chování jedince ve společnosti (tedy kriminální chování), může v konečném důsledku vést až k jeho uvěznění, právě s cílem naučit jej společenským návykům (které mu z jakéhokoliv důvodu chybí) a posléze jej zpět do společnosti začlenit. Přesto není neobvyklé, že vlivem zvláštností pobytu ve vězení a dalších možných problémů, vede tento „ozdravný“ pobyt spíše ke ztrátě zájmu jedince o okolí, trvalou nenapravitelnost a nemožnost bezproblémového fungování ve společnosti.

Aby bylo dosaženo účelu výkonu trestu, je ve věznicích volen individuální přístup ke každému vězni, tzv. program zacházení. Tento program se nesestavuje pro pachatele trestné činnosti odsouzené k trestu odnětí svobody na méně než tři měsíce, neboť jak bylo řečeno výše, trest odnětí svobody nemůže na pachatele výchovně působit, pokud nepřesahuje dobu alespoň šesti měsíců. Program zacházení přitom vychází ze zprávy o odsouzeném, která je výsledkem psychologického, pedagogického a lékařského posudku a dalších materiálů, jež bylo možné o pachateli nashromáždit. Program pak kromě časového hlediska (jak dlouho odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody setrvá) zohledňuje individualitu každého odsouzeného, příčiny a pohnutky z nichž trestnou činnost páchá. Obsahuje přesně definovaný cíl, jehož má být na odsouzeném dosaženo, k čemuž stanovuje metody zacházení směřující k dosažení tohoto cíle. Dále též způsob a četnost jeho hodnocení. Program zacházení s odsouzeným určí jak způsob jeho zaměstnávání po dobu strávenou ve vězení, tak účast na pracovních terapiích, včetně volnočasových aktivit jako je vzdělávání nebo jiná náhradní činnost, aby byl, pokud přichází v úvahu jeho propuštění na svobodu, schopen co nejrychlejšího a nejpřirozenějšího splnutí s životem mimo věznici.

Neopominutelnou součástí programu je minimálně tři měsíce před propuštěním vytvořit pro odsouzeného takové podmínky, aby zvládl adaptaci na venkovní prostředí co nejdříve a dokázal se o sebe sám postarat.⁹⁷

Žádnou z uvedených aktivit nelze vykonávat přes odpor odsouzeného, nýbrž je nezbytná jeho spolupráce. Jen tak lze dojít co nejlepších výsledků. U některých odsouzených, vezmeme-li v potaz jejich osobnostní rysy, bude připadat v úvahu spíše individuální terapie. U některých bude naopak dobrých výsledků dosaženo terapií skupinovou. Zde by pozorováním i aktivním zkoušením měl odsouzený získat chtěné společenské návyky a vzory chování, které mu z nějakého důvodu chybí. Další překážkou v úspěšnosti převýchovného programu je samotný fakt, že se celý odehrává ve věznicí (vězeň sice může docházet do školy, zde se ale opět setkává pouze s vězni). Odsouzený je tím pádem neustále v prostředí, jež vykazuje vysokou míru kriminální infekce a, i když jinak úspěšná, resocializace (největší pravděpodobnost účinného působení nápravných programů je u odsouzených do věku dvaceti pěti let) je tímto ztížena.⁹⁸

6.5. Postpenitenciární péče jako prevence recidivy

Při komplexním pohledu na recidivu, nelze nezmínit postpenitenciární péči. Ta představuje zvláštní oblast penologie, a to oblast sociální péče o propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranného léčení poskytovanou odborníky. Jelikož má společnost eminentní zájem na tom, aby pachatel trestné činnosti byl uloženým trestem co nejdříve „ozdraven“ a navrácen zpět, je postpenitenciární péče realizována skrze poznatky a postupy zahrnuté v sociální práci.⁹⁹ Právě profesionální pomoc v náročném adaptačním procesu je třeba věnovat jedincům propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody tak, aby se v tomto citlivém období nedopouštěli recidivy, protože právě tato fáze je spojována s tzv. krizí ze svobody.¹⁰⁰ Propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody se náhle ocitá mimo své obvyklé prostředí, sice nsvázán pravidly vězeňského života, avšak netuší, jak na tuto zcela novou situaci reagovat. I když jak jsem již uváděla, tento šok by měl pomoci překonat program zacházení stanovený příslušnou věznicí, který učí uvězněného, jak na tuto situaci reagovat, jak se o sebe postarat a zvládnout začlenění do společnosti. Přesto je třeba v tomto programu zacházení pokračovat i na svobodě. O propuštěného musí být postaráno a měla by mu být poskytnuta péče, díky níž překlene adaptační období co nejdříve. Délka takového období bude záviset na tom, jak dlouhou

---

⁹⁷ §§ 40 a 41 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁹⁸ *Asociace nestátních organizací* [online]. Sekce drogových služeb ve vězení. Činnost sekce. Aktualizováno 2008-07-22. [cit. 2012-06-29]. Dostupné z: <<http://www.asociace.org/sekce-drogovych-sluzeb-ve-vezeni-cinnost-sekce.html>>

⁹⁹ ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 1. vydání, Praha: PAČR, 2000. s. 89

¹⁰⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 824.

dobu odsouzený ve vězení strávil, do jakých společenských podmínek se navrací, zda se mu podaří najít zaměstnání, případně přizpůsobit se pracovním podmínkám, atd. Z důvodů, jako je etiketizace propuštěného z výkonu trestu je pro takového jedince velmi obtížné do společnosti zapadnout. Obtížně si bude hledat zaměstnání (pokud si jej vůbec hledat bude), protože zdaleka ne každý chce mít na svém pracovišti bývalého vězně. Ani navazování nových sociálních kontaktů nebude jednoduché, přičemž je povětšinou zájem, aby se ke starým kontaktům nevracel (ustanovení § 48 odst. 4 písm. e) TZ: zdržet se návštěv nevhodného prostředí...a styku s určitými osobami). Většinová společnost nebude ochotna přijmout do svého středu někoho s nálepkou kriminálního, obzvláště toho jež páchal závažnou trestnou činnost.

Z těchto důvodů je i u nás zajišťována postpenitenciární péče. Jedná se o zvláštní druh sociální péče poskytovaný jednotlivci po propuštění v výkonu trestu odnětí svobody, ochranného léčení, ochranné výchovy nebo zabezpečovací detence. Taková nabídka sociálních služeb představuje nejen pomoc propuštěným, ale též účinnou prevenci před opětovným pácháním trestné činnosti. Co bude náplní takové pomoci a v jakém rozsahu bude poskytována, záleží na trestní a sociální politice státu. Následná péče vlastně odráží celospolečenský postoj k pachatelům trestné činnosti, snahu o jejich začlenění mezi normální populaci, a to včetně prostředků, jimiž toho má být docíleno a participuje na převýchově propuštěných z výkonu trestu.

Rozdělit ji můžeme na nucenou, kdy je tato zajišťována státem a propuštěnému z výkonu trestu je nařízena a dobrovolnou, která je zajišťována rozličnými dobrovolnými a charitativními organizacemi a záleží pouze na propuštěném, zda se jí bude chtít účastnit. Dle našeho právního řádu, patří mezi nucenou formu péče především probace a ochranný dohled, dále mediace a parole. Do dobrovolné formy sociální péče lze zařadit především probační projekty a programy zajišťované nestátním, neziskovým sektorem formou dobrovolnosti.

V prvním případě bude péči o propuštěného (ale též o obviněného) z výkonu trestu zajišťovat sociální pracovník nebo sociální kurátor. Sociální pracovník sice sociální služby osobně neposkytuje, ale jejich poskytnutí umožňuje. Výjimkou je sociální poradenství. Současně tyto pracují s odsouzenými již při výkonu trestu, a tedy probíhá dlouhodobější spolupráce. Sociální pracovník odsouzenici napomáhá při naplňování jeho programu zacházení a podílí se na přípravě a zpracování sociální anamnézy. Mimo to spolupracuje se sociálním kurátorem a zprostředkovává jeho první kontakt s odsouzeným.¹⁰¹ Sociální kurátor poskytuje své služby jen osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody. Cílem jeho práce je začlenit svého klienta

---

¹⁰¹ ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Sociální ochrana*. Praha: PAČR, 1998. s. 186 an.

co nejlépe zpět do společnosti ostatní populace. Sociální kurátor svou činnost vykonává především v terénu, navštěvuje propuštěného v jeho přirozeném prostředí, vede jej k samostatnosti a aktivitě, podněcuje jej v osobním rozvoji, všemožně pomáhá (podobně jako sociální pracovník) k resocializaci a integraci propuštěného do nezávadného prostředí.¹⁰² V případě druhém se bude jednat nejen o vyškolené odborníky, ale hlavně o dobrovolníky se sociálním cítěním, kteří chtějí takto znevýhodněným lidem pomáhat.

6.5.1. Probační a mediační služba České republiky (nucená postpenitenciární péče)¹⁰³

Péči o propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody přebírá též Probační a mediační služba. Vytváří podmínky pro uplatnění alternativních postupů v řízení, zajišťuje účinný výkon alternativních trestů, čímž napomáhá k naplňování trestní spravedlnosti.¹⁰⁴ U obviněného (propuštěného) zaměřuje svou činnost na jeho začlenění zpět do společnosti a na snahu zabránit mu v páchání další trestné činnosti. Vyvolat v obviněném respekt k právnímu stavu a řádu společnosti tak, aby se mohl uplatnit v běžném životě samostatně. Stává se tak pro naši společnost naprosto nezastupitelnou pomocí, neboť práce s odsouzenými vedená odborníky a profesionály ve svém oboru, bude mít ve většině případů daleko výraznější efekt na proces nápravy, než výkon trestu odnětí svobody samotný.

6.5.1.1. Probace

Název je odvozen od latinského *probatio*, tedy schvalovat či zkoušet.¹⁰⁵ Probace nebo-li probační dohled se ukládá obviněnému nebo odsouzenému, pokud existuje zájem na sledování jeho chování. Zpravidla jsou též uložena přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (např. § 48 odst. 4 TZ), které musí dotyčný plnit. Soud může uložit dohled nad odsouzeným, pokud rozhodne o podmíněném upuštění od potrestání nebo podmíněném odsouzení (viz. §§ 48 a 84 TZ). Obviněný, respektive odsouzený je tak po stanovenou dobu monitorován pracovníkem Probační a mediační služby, který nad ním vykonává dohled. Obsahem dohledu je kontrola uložených povinností, konzultace s „klientem“, zda vede řádný život, vyhýbá se kriminálnímu prostředí a současně pomoc při hledání motivace k vyřešení následků spáchané trestné činnosti (náhrada škody, omluva, vyjádření lítosti) či zprostředkování kontaktu s dalšími organizacemi, jež by mu mohli pomoci s hledáním adekvátního zaměstnání, bydlení, atd.

¹⁰² ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Sociální ochrana*. Praha: PAČR, 1998. s. 186 an.

¹⁰³ *Server Probační a mediační služby ČR*. [online]. Dostupné z: <<https://www.pmscr.cz/>>

¹⁰⁴ DOUBRAVOVÁ, D. a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ, 2001.

¹⁰⁵ *Vícejazyčný slovník*. [online] Dostupné z: <<http://www.slovník.cz/>>

6.5.1.2. Mediacce

Dalším z institutů postpenitenciární péče je mediace – možnost mimosoudního vyřešení konfliktní situace. Probační a mediační službou určený odborník na řešení sporů, tzv. mediátor pomáhá oběma zúčastněným stranám (tedy pachateli a poškozenému) dojít formou jednání a vyjednávání ke smírnému výsledku. V řízení vystupuje jako nezávislý a snaží se nalézt takové řešení konfliktu, se kterým by obě strany souhlasily. Poškozený se tak může dozvědět jaké pohnutky a motivy pachatele vedly a proč ke spáchání trestného činu vůbec došlo nebo získat alespoň omluvu pachatele či náhradu škody. Pachatel má naopak možnost vyjádřit lítost nad svým konáním, vysvětlit své jednání a případně navrhnout adekvátní odčinění následků trestného činu. Mediace je tak jednou z možností řešení následků trestného činu mezi pachatelem a poškozeným.

6.5.1.3. Parole

Parole, nebo-li podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem. V původním francouzském významu znamená *slovo*¹⁰⁶. Odsouzený je tedy na „čestné slovo“, že se bude nadále řádně chovat, podmíněně propuštěn (§ 89 TZ). Již za pobytu ve věznici může trestaný, v rámci přípravy na podmíněné propuštění, požádat o spolupráci s probačním úředníkem. Probační úředník pak navštěvuje odsouzeného ve vězení, kde probíhá příprava materiálů a podkladů pro případné propuštění z výkonu trestu. Smyslem toho je získat o propouštěném co nejvíce relevantních informací ještě před samotným rozhodnutím o podmíněném propuštění, aby se tak dala co nejlépe vyhodnotit případná rizika nebo potřeby odsouzeného (zvýšit pracovní kvalifikaci, najít bydlení) v souvislosti s jeho zařazením zpět do společnosti a propuštěním na svobodu. Probační úředník na základě těchto podkladů vypracuje doporučující zprávu, ve které může navrhnout stanovení některých podmínek podmíněného propuštění. V případě, že je odsouzený skutečně podmíněně propuštěn, je nad tímto vysloven dohled, a to na dobu od jednoho roku do sedmi let. Po tuto dobu probační úředník kontroluje plnění stanovených podmínek a nadále pomáhá při řešení vyskytnuvších se problémů propuštěného s návratem na svobodu.

6.5.2. Sdružení pro probaci a mediaci v justici (dobrovolná postpenitenciární péče)¹⁰⁷

Toto sdružení bylo v roce 1994 založeno skupinou posluchačů a přednášejících na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a již v roce 1997 se stává členem Stálé evropské

---

¹⁰⁶ *Vícejazyčný slovník*. [online]. Dostupné z: <<http://www.slovník.cz/>>

¹⁰⁷ *Server Sdružení pro probaci a mediaci v justici*. [online]. Dostupné z: <<http://spj.cz/>>

konference pro probaci¹⁰⁸. Za cíl si vytklo nelehký úkol, podpořit alternativní formy řešení trestných činů, ale také pomoc příslušníkům romské menšiny, pomoc při řešení finančních problémů (oddlužení) nebo další vzdělávání probačních úředníků. K zajištění těchto služeb využívá nejen vlastní, ale i zahraniční (především evropské) poznatky týkající se probace a mediace a zúčastňuje se i některých společných projektů na tomto poli. Tzv. probační projekty nabízejí různé způsoby zacházení s „klienty“ v rámci resocializačních programů. Každý člověk je individualita a stejně tak je individuální i každý pachatel trestné činnosti, je tedy třeba nabídnout co nejširší paletu možností a služeb, aby se dosáhlo co největšího resocializačního efektu. Je nutností stanovit každému jeho osobní program nápravy, různé stávající programy kombinovat a doplňovat. Takové probační programy jsou v působnosti nevládních, neziskových organizací. Účast v těchto programech je pachatelům trestných činů sice doporučena, avšak není povinná.

6.5.2.1 Probační projekty v České republice

Pomoc obětem a pachatelům trestných činů¹⁰⁹

Projekt je zaměřen na osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, mladistvé ohrožené sociálním vyloučením a také na oběti trestných činů. Cílem projektu je podpořit sociální a pracovní dovednosti a návyky, a zabránit vyčleňování jedinců ze společnosti. Propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody předkládá činnosti potřebné ke zvládnutí vědomostí a dovedností potřebných pro bezproblémový návrat na svobodu, včetně zapojení se na trhu práce. Mezi hlavní aktivity tohoto programu jsou zařazeny různé motivační kurzy, např. Ziskej zaměstnání, Myslím to vážně (posilování sociálních dovedností a odpovědnosti pachatele, zpracování příčin a následků trestného činu), Finanční gramotnost a řešení zadluženosti, ale také spolupráce s mentorem (vyškolený laik pomáhající „klientovi“ se všemi úskalími života na svobodě) či právní, psychosociální a pracovní poradenství.

Reintegrační program PLUS¹¹⁰

Tento projekt se zaměřuje na osoby opouštějící výkon trestu (bezprostředně před nebo po propuštění). Odsouzení mají možnost se do tohoto programu zapojit již ve výkonu trestu odnětí svobody a získat tak jakýsi náskok při integraci do většinové společnosti. Dojde k posílení klíčových dovedností a znalostí potřebných pro uplatnění na trhu práce, vedení života bez rozporu se zákonem, právního povědomí a finanční gramotnosti. V neposlední řadě též k posílení

¹⁰⁸ Conférence Permanente Européenne de la Probation (CEP)

¹⁰⁹ Server Sdružení pro probaci a mediaci v justici. [online]. Dostupné z: <<http://spj.cz/index.php?page=101>>

¹¹⁰ Server Sdružení pro probaci a mediaci v justici. [online]. Dostupné z: <<http://www.spj.cz/index.php?page=86>>

odpovědnosti za vlastní jednání a celkové reintegraci do společnosti. Mezi hlavní aktivity programu bude opět patřit kurz Získej zaměstnání, řešení zadluženosti nebo právní poradna. Součástí je též mentoring propuštěného.

Právo pro každý den¹¹¹

Program Právo pro každý den je určen mladistvím ve věku od patnácti do osmnácti let, kteří se dopustili méně závažného trestného činu. V rámci tohoto programu se tito mladí lidé pokoušejí vymanit z nepříznivého vlivu svého okolí ve smyslu snížení rizika opakování trestné činnosti. Získat povědomí o možném vlastním uplatnění ve společnosti a dále rozvíjet jak osobní, tak profesní růst.

Projekt Šance¹¹²

Hlavní cíl projektu spočívá v pomoci propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody nalézt a udržet zaměstnání, a tím následně zvýšit šance na úspěšný návrat do společnosti.

Program Dům na půl cesty¹¹³

Je určen především mladým lidem do dvaceti šesti let, kteří opouštějí dětské domovy, jsou propuštěni z ústavní nebo ochranné výchovy, případně z výkonu trestu odnětí svobody. Dům na půl cesty by jim měl poskytnout ubytování po přechodnou dobu a pomoci získat trvalé zaměstnání, vlastní bydlení a naučit se sociálním dovednostem (nakupovat, zacházet s penězi, vést vlastní domácnost) či navazovat zdravé společenské vztahy.

Centrum sociálních služeb Praha¹¹⁴

Centrum sociálních služeb nabízí několikero resocializačních a reintegračních programů. Jsou to různé typy programů v oblasti trestního řízení a výkonu trestu odnětí svobody, ale především programy ALFA a BETA s několikaletou praxí (od roku 2001, resp. 2002). Svou metodikou a strukturou jsou jedinými v České republice. Program ALFA je zaměřen na pachatele podmíněně odsouzené, program BETA na pachatele podmíněně propuštěné. Oba programy uceleně řeší problematiku související s pácháním trestné činnosti, zaměřením na individuální potřeby svých klientů a pomáhají vyřešit jejich aktuální situaci. Sebepoznávání a posilování sociálních vazeb je jedním z nejdůležitějších prvků resocializace odsouzeného, respektive propuštěného. Stejně jako jiné programy také tyto nabízí právní a sociální poradenství,

---

¹¹¹ Server evropského sociálního fondu v ČR. [online]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/projekty/pravo-pro-kazdy-den-realizace-probacniho-programu-v>>

¹¹² Server Sdružení pro probaci a mediaci v justici. [online]. Dostupné z: <<http://equal.spj.cz/>>

¹¹³ Server občanského sdružení Most k naději. [online]. Dostupné z: <<http://www.mostknadeji.eu/dum-na-pul-cesty-1/>>

¹¹⁴ Server Centra sociálních služeb Praha. [online]. Dostupné z: <<http://www.csspraha.cz/resocializacni-programy>>

pomoc s řešením dluhové situace a podporu při hledání bydlení či zaměstnání. Pozitivních výsledků je dosahováno formou psychoterapie, sociální pedagogiky a práce, psychosociálního poradenství a tréninku.

LATA¹¹⁵

LATA a vrstevnický program Ve dvou se to lépe táhne. Do tohoto programu se zapojují dobrovolníci ve věku osmnáct až třicet let, aby mohli poskytnout péči opět mladým (obviněným z nenásilné trestné činnosti ve věku třináct až dvacet šest let). Dobrovolníci pochází většinou z řad studentů a jejich práce – pomoc - spočívá v péči o mladého delikventa jednou týdně po dobu dvou až tří hodin. Trávením společného času pomáhají svěřenci postavit se na vlastní nohy a dosáhnout samostatnosti. Společně podnikají různé sportovní aktivity, chodí na procházky nebo jezdí na výlety, chodí do divadla či kina, případně navštěvují koncerty či jiné kulturní akce. Dobrovolník také svěřenci pomáhá najít brigádu nebo zaměstnání, vyřídit úřední záležitosti a zároveň je kamarádem, který vyslechne svěřencovy osobní problémy (rodina, kamarádi, škola), poskytne radu a podpoří je. Nenásilně a v prostředí svěřenci vlastním dochází k učení se normálnímu životu, jak řešit různé životní situace bez páchaní trestné činnosti a jaké jsou možnosti trávení volného času.

---

¹¹⁵ *Server občanského sdružení Lata*. [online]. Dostupné z: <<http://lata.cz/>>

7. Závěr a úvahy de lege ferenda

Téma práce jsem si vybrala proto, že mě trestní právo a nauky s ním související velmi zajímá a problém zpětnosti mi v dnešní době přišel poměrně aktuální. Na padesáti stránkách jsem se tu pokusila přiblížit celospolečenský problém jakým recidiva kriminálního chování bezesporu je. Nesnažím se tvrdit, že mé zde prezentované poznatky jsou vyčerpávající, to by přes rozsáhlost a závažnost takového problému ani nebylo možné, přesto myslím, že cíle práce bylo dosaženo. Předkládám zde ucelený obraz zmíněné problematiky, když tuto představuji nejen po právní stránce věci, ale též z kriminologického a penologického hlediska, které dle mého mínění je neopomenutelnou součástí pohledu na recidivu. Pro správné pochopení recidivního chování a proč vlastně se někdo vůbec trestné činnosti dopouští předkládám i krátký exkurz do vývoje poznávání osobnosti recidivního pachatele a zkoumání příčin, které k páčání trestné činnosti vedou. Proč někteří jedinci mají větší předpoklady k páčání trestné činnosti než jiní. Co pachatele trestné činnosti motivuje k jejímu opakování a jakými způsoby tomuto chování předcházet. Důležitým faktorem k dokreslení obrazu fenoménu zvaném recidiva je i péče o jedince, kteří opakovanému páčání trestné činnosti propadli, ať již formou výkonu trestu odnětí svobody, uložením alternativních trestů nebo prostřednictvím různých resocializačních a reintegračních programů.

Jelikož, stejně jako u nás, i u našich sousedů a téměř bratrů proběhla podobná rekodifikace v oblasti trestního práva, přibližuji tuto ve své práci nejen vzájemným porovnáním právních úprav recidivy se týkajících. Nadto i trestní politika Evropské unie vykazuje jisté harmonizační tendence v oblasti trestního práva, což jsem ve své práci též zohlednila.

Z pohledu laika (zatím stále ještě laika neb stále ještě se necítím být odborníkem na poli trestního práva) jsem se co nejkompexněji pokusila přiblížit jeden z nejzásadnějších problémů trestních politik států 21. stol. – opakování trestné činnosti, neboli zpětnost v trestním právu.

Co se týče návrhů de lege ferenda, musím konstatovat, že způsob jakým je nahlížena v trestním zákoníku recidiva jako přitěžující okolnost (ať již obecná dle § 42 TZ, nebo jako speciální promítnuvší se v kvalifikovaných skutkových podstatách), je mi blízký a nemám k němu připomínek. Adekvátnost trestu podle mne odpovídá závažnosti spáchaného trestného činu, neboť se domnívám, že pachatel méně závažné trestné činnosti (i v případě, že dojde k recidivě) není pro společnost tak zásadní hrozbou. Zamezení opakování trestné činnosti bych tedy neviděla ve zpřísnění ukládání trestů nebo zvýšení trestních sazeb, ale spíše v důsledné prevenci jak generální, tak speciální. Zaměřila bych se především na různé preventivní programy nabízené zejména lokálními zajišťovateli sociálních služeb. V případech, kdy už ke spáčení

trestného činu dojde, je zásadní penitenciární a hlavně postpenitenciární péče. Rozšířit tak nabídku služeb dobrovolných organizací zabývajících se péčí o propuštěné z výkonu trestu. Stejně tak rozšířit řady pracovníků Probační a mediační služby ČR. Právě důslednost a individuální přístup k odsouzenému, by v rámci resocializačních a reintegračních opatření mohli vést k jeho účinné nápravě, trvalému začlenění do společnosti a hlavně k tomu, že by se k páchání trestné činnosti již neuchyloval.

Není tomu tak ale u recidivy zvláště závažných trestných činů. Jak bylo mnohokrát opakováno v celé práci, recidiva zvláště závažných činů nám signalizuje, že náprava takového jedince evidentně není možná. Nevím jak jinak si vysvětlit, že někdo po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody pro vraždu, zavraždí znovu. Přestože všemožné studie a výzkumy ukazují, jak „skvělá“ je cesta alternativních trestů, jak má každý pachatel mít šanci se napravit a tuto prokázat, že funkcí trestu je převychovat a navrátit pachatele zpět do společnosti, domnívám se, že někteří jedinci v naší společnosti prostě nemají místo. Nejsou schopni dodržovat jiný řád než vlastní, nemají morálku a asi ani svědomí, a i když to bude znít možná skandálně, jiná možnost než jejich trvalá internace odděleně od ostatní společnosti nepřichází v úvahu. Nevidím jediný smysl v tom, proč by pachatelé vražd, sexuálně motivovaných zločinů či týrání, násilí na dětech nebo obchodování s lidmi měli mít šanci se do společnosti ještě vrátit. *„Opakování trestné činnosti vypovídá o skutečnosti, že se pachatel nezajímá o újmu, kterou svým jednáním způsobí – absolutně ignoruje možné důsledky svého jednání a tudíž i náprava takového člověka může být díky jeho postoji značně ztížena“.*¹¹⁶ Lze snad pochopit, že měli těžké dětství, že je otec zneužíval, že žili na hranici chudoby a tak dále, ale ani jedno z uvedeného není důvod, proč by měli závažnou trestnou činnost páchat. Spousty jiných před nimi, ač žili ve stejných či podobných podmínkách, se trestné činnosti nedopouštěli a nedopouští. A tím jsme zpět u prevence jako takové, u předcházení páchání trestné činnosti, u předcházení vytváření kriminogenních faktorů, které později mohou páchání trestné činnosti spouštět.

Bohužel si asi těžko lze představit společnost bez zločinu. A stejně těžko si ji představím bez zvláště závažných zločinů. Vždycky totiž bude existovat určité procento lidí, kteří nejsou schopni žít ve většinové společnosti podle jejích pravidel (mám teď na mysli trestněprávní předpisy). Uložením trestu odnětí svobody ve zvýšené trestní sazbě samo o sobě vyjadřuje zájem společnosti na tom, že pokud odsouzený tuto dobu ve výkonu trestu stráví, účelu trestu bude dosaženo. Jenže ono v některých případech není. Řešením by mohlo být ukládání trestů odnětí svobody na doživotí ihned při druhém (alespoň druhém) stejném nebo podobném provinění u

---

¹¹⁶ VEJBEŘOVÁ, A. *Trestní zákon a recidiva*. [Trestní právo, 1/2008]

taxativně vyjmenovaných trestných činů. Přičemž by zůstala možnost, v některých náležitě odůvodněných případech, tento trest neuložit a zachována by zůstala i možnost podmíněného propuštění (přeci jen jsme právní stát), ovšem za velmi přísných podmínek. Zůstala by tak možnost individuálního potrestání pachatele. Vzhledem k tomu, že se jedná o trestnou činnost společnosti zvláště škodící - mluvíme tu o útocích na život člověka a jeho integritu, myslím si, že extrémnější řešení je namístě. Pachatel se po výkonu trestu za zvláště závažný trestný čin nejen nenapravil, ale dokonce jej spáchal znovu. Nedomnívám se, že by výkon dalšího takového trestu měl účinek opačný. Z výše uvedených důvodů by nová přísnější úprava recidivy měla zajistit generální i individuální prevenci, i za cenu potlačení přiměřenosti trestu. V opačném případě není splněna jedna z podmínek právního státu – ochrana společnosti.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Knižní literatura:

- AINSWORTH, P.B. *Psychology and Crime: Myths and Reality*. 1. vyd. Harlow: Longman, 2000.
- BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: IKSP, 2008 [online]
- ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Sociální ochrana*. Praha: PAČR, 1998.
- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.
- DOUBRAVOVÁ, D. a kol. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ, 2001.
- FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. I. Díl – Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010.
- FILIPEC, J. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha: Academia, 2000.
- HARPER, G., CHITTY, Ch., *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Praha: IKSP – dokument č. 355, 2009 [online]
- HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná; zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- KALVODOVÁ, V. *Recidiva trestné činnosti*. In: KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie*. II. část. Brno: MU, 2002.
- KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vyd. Brno: MUNI, 1995.
- KARABEC, Z. *Restorativní justice. Sborník příspěvku a dokumentu*. Praha: IKSP, 2003 [online]
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné – obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009.
- KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H.Beck, 2005.
- LAPÉROU – SCHENEIDER, B. *Le nouveau droit de la récidive*. 1. vyd. Paříž: L'Harmattan, 2008.
- LATA, J. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007.

- MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČTA, J. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: MUNI, 1992.
- NEČADA, V. *Slovenský trestní řád*. Praha: IKSP, 2006 [online]
- NOVOTNÝ, O., *O trestu a vězeňství: studie funkcí trestu v naší soudobé společnosti*. Praha: Academia, 1967.
- POLÁK, P. *Rámcová rozhodnutí a zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007.
- PROUZA, D. *Trestní zákoník: s judikaturou*. 1. vydání. Praha: C.H.BECK, 2010.
- STRAUSS, J. a kol. *Úvod do kriminalistiky*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.
- SUCHÝ, O. a kol. *Osobnost pachatele*, I. a II. díl. Praha: VÚK, 1986.
- SUCHÝ, O. *Příčiny a prevence recidivy*. Praha: VÚK, 1983.
- SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie*. Praha: VÚK, 1971.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008.
- ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon:komentář 1. a 2. díl*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004.
- VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. vydání Brno:MU, 1993.
- ZAPLETAL, J. a kol. *Prevence kriminality*. 1. vydání, Praha: PAČR, 2000.

Odborné články:

- BLATNÍKOVÁ, Š. *Osobnost recidivního pachatele a výkon dlouhodobého trestu*. [České vězeňství, 1/2005, s. 16]
- BLATNÍKOVÁ, Š. *Psychologické aspekty uvěznění*. [Psychologie dnes, 9/2004, s. 18]
- CHROMÝ, J. *K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku*. [Trestněprávní revue, 11/2009, s. 325]
- KALVODOVÁ, V. *Nekolik poznámek k dlouhodobým trestům odnětí svobody a právu odsouzeného na resocializaci*. [Trestní právo, 10/1997, s. 6]
- KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š. *K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody*. [Kriminalistika, 3/2004, s. 194]
- LATA, J. *Účel trestu a jeho spravedlnost*. [Trestní právo, 5/2001]

- PIPEK, J. *Alternativní způsoby vyřízení trestních věcí*. [Právní rádce, 2/1999, s. 19]
- PŘESLIČKOVÁ, H., DIBLÍKOVÁ, S. Současné pojetí restorativní justice (IV. Mezinárodní konference Evropského fóra pro restorativní justici, Barcelona, 15. – 17.6.2006). [Trestněprávní revue, 12/2006, s. 378]
- PŮRY, F. Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku. [Trestněprávní revue, 1/2010, s. 1]
- PŮRY, F. Zamyšlení nad bezúhonností, zahlazením odsouzení, rovností a nad výkladem zákona vůbec. [Právní rozhledy, 3/1999, s. 114]
- SUCHÝ, O. *Postavení nebezpečných recidivistů v mezinárodním srovnání*. [Právní rozhledy 11/1994, s. 403]
- ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. [Trestněprávní revue, 5/2009, s. 129]
- ŠÁMAL, P. *K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku*. [Právní rozhledy, 17/2004, s. 637]
- ŠÁMAL, P. K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku. [Trestněprávní revue, 5/2005, s. 113]
- ŠÁMAL, P. *Nad jedním rozhodnutím Ústavního soudu a k materiálnímu pojetí trestného činu*. [Právní rozhledy, 4/2001, s. 164]
- ŠÁMAL, P., KARABEC, Z. Ke koncepci trestního práva hmotného. [Právník, 4/2000, s. 321]
- VÁLKOVÁ, H. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. [Právní rozhledy, 12/1999, s. 617]
- VEJBĚROVÁ, A. *Trestní zákon a recidiva*. [Trestní právo, 1/2008]

Elektronické zdroje:

- *Asociace nestátních organizací* [online]. Sekce drogových služeb ve vězení. Činnost sekce. Aktualizováno 2008-07-22. [cit. 2012-06-29]. Dostupné z: <http://www.asociace.org/sekce-drogovych-sluzeb-ve-vezeni-cinnost-sekce.html>
- *Oficiální server českého soudnictví* [online]. infoData, Statistické ročenky. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html;jsessionid=81a4183cff5500ad545ee7b88ab8>
- *Portál evropské e - justice* [online]. Nástroje pro soudy a právníky. Spolupráce v trestních věcech. Žádost o soudní pomoc. Trestní rejstříky. Aktualizováno 2011-04-12 [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_criminal_records-95-EU-cs.do?clang=cs

- *Portál Ministerstva spravedy SR* [online]. Trestné právo. Legislatívny proces trestných kódexov. Dôvodová správa k návrhu novely Trestného poriadku. Aktualizováno 2005 06 23 [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <<http://wwwold.justice.sk/kop/pk/pk105-05.htm>>
- *Server Centra sociálních služeb Praha*. [online]. Dostupné z: <<http://www.csspraha.cz/resocializacni-programy>>
- *Server evropského sociálního fondu v ČR*. [online]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/projekty/pravo-pro-kazdy-den-realizace-probacniho-programu-v>>
- *Server občanského sdružení Lata*. [online]. Dostupné z: <<http://lata.cz/>>
- *Server občanského sdružení Most k naději*. [online]. Dostupné z: <<http://www.mostknadeji.eu/dum-na-pul-cesty-1/>>
- *Server Probační a mediační služby ČR*. [online]. Dostupné z: <<https://www.pmscr.cz/>>
- *Server Sdružení pro probaci a mediaci v justici*. [online]. Dostupné z: <<http://spj.cz/>>
- *TrestniZakonik.cz* [online]. Sněmovní tisk č. 410: Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku. [cit. 2011-06-26]. Dostupné z: <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>
- *Vícejazyčný slovník*. [online] Dostupné z: <<http://www.slovník.cz/>>

Právní předpisy:

- Rámcové rozhodnutí Rady č. 2009/315/SVV, *o organizaci a obsahu výměny informací z rejstříku trestů mezi členskými státy*
- Rozhodnutí Rady č. 2009/316/SVV, *o zřízení Evropského informačního systému rejstříku trestů (ECRIS)*
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (účinný do 31.12.2009)
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu ze dne 13.5.2004 vedený pod sp. zn. IV. ÚS 396/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 4.4.2007 vedený pod sp. zn. III. ÚS 747/06
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.11.1964 vedené pod sp. zn. 4 Tz 49/64
- Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19.5.1981 vedené pod sp. zn. Tpjf 46/80
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.1.1997 vedené pod sp. zn. Tcnu 25/1996

Resumé:

This thesis is based around the recidivism in criminal law. It is focused on current Czech criminal regulation and how it battles against whole society negative phenomenon known as recidivism. This study focuses on recidivism as a condition to raise penalty and how law regulates it. For a better view recidivism is not only compared to criminal law explanation of European union but also legislation in Slovak Republic. It shows both advantages and disadvantages of Slovak legislation “three strike law” which Czechs neighbors applies for some crimes listed.

Recidivism is a multidisciplinary topic that refers to many scientific disciplines. We will look at the reasons that lead people to repeat crime. It will show the causes of crime but also shows possibilities connected with prevention. One of the main reasons that create and affect a recidivist person is environment, family and surroundings in which such an individual had grown.

Different sciences have different looks on recidivism. That is why it is also presented from disciplines that are close to the criminal law. Criminology explores recidivism in a more complex look. In this case it is about recidivism behavior of an offender who committed a crime more than once regardless of he was sentenced or not. Penology on the other hand examines recidivism in a closer look when it deals with offenders that served a prisoner sentence more than once.